

HERFST 2008

03/08

Het relatiemagazine van het Centraal Bureau voor de Statistiek

Herfst in cijfers

Jan Latten in gesprek met
Agnes Jongerius

Nederland wijnland:
dat weet het CBS al lang

In het keukenkastje van de
maatschappij

Herfst in cijfers

Herfst, het ideale seizoen voor een mooie boswandeling. Tijdens die wandeling zijn de bomen vaak de grote aandachttrekkers, maar ook op de grond gebeurt veel. Let bijvoorbeeld eens op de paddenstoelen. Nederland kent zo'n 3.500 soorten paddenstoelen. Belangrijke onderdelen van het bos, omdat zij voedingsstoffen maken voor de bomen om hen heen. De laatste jaren gaat het slecht met de Nederlandse paddenstoelenpopulatie. In de bossen komen sinds 2000 steeds minder paddenstoelen voor. 500 Soorten staan op het punt om uit te sterven. 200 Soorten zijn al uitgestorven. Vermesting en verzuring zijn de belangrijkste oorzaken van de achteruitgang van paddenstoelen. Bij de komende boswandeling dus even op de grond kijken naar deze bedreigde schimmels. (Bron: CBS StatLine)

Gosse van der Veen
Directeur-Generaal CBS

03/08

Het relatiemagazine van het
Centraal Bureau voor de Statistiek

Colofon

03/08 is het relatiemagazine van het CBS dat als doelstelling heeft de externe relaties van het statistiekbureau te informeren over het CBS en met het CBS verwante relevante maatschappelijke ontwikkelingen. 03/08 verschijnt 4 keer per jaar.

Uitgave: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hoofdredactie: Hans van Brussel, Miriam van der Sangen.

Medewerkers: Hans van Brussel, Jan Latten, Pauline Smabers, Jaap van Sandijk, Ron Storm, Miriam van der Sangen en Annemieke Bos.

Cover: Agnes Jongerius, voorzitter van de FNV.

Fotografie: PP Fotografie Zoetermeer, Miriam van der Sangen, Peter Barmen 't Loo.

Illustraties: Andy Grogan.

Oplage: 10.000 exemplaren.

Concept: Hans van Brussel.

Vormgeving: Jan van Halm.

Opmaak: Centraal Bureau voor de Statistiek, Grafimedia.

Druk: OBT bv, Den Haag.

Reacties op het blad zijn welkom via e-mail:
msnn@cbs.nl

Voorwoord

De vierde editie van ons relatiemagazine heeft u op dit moment in handen. Daarmee is de eerste volledige jaargang van ons kwartaalblad een feit. We begonnen een jaar geleden met 03/07. Ik kijk even met u vooruit naar de inhoud van dit nummer. Agnes Jongerius prijkt op de voorpagina. Zij is door CBS'er Jan Latten langs de meetlat gelegd. Hoe groot is haar feitenkennis? Heel groot, zoals u zult merken.

In elk nummer proberen we een onverwachte kant van het CBS te tonen en in deze wijnmaand hebben we dan ook gekozen voor de statistieken over wijn die wij – ook – al vele jaren maken. Nederland drinkt niet alleen steeds meer wijn, we produceren ook steeds meer zelf. En dat heeft niet alleen met een ander klimaat te maken maar ook met steeds betere druivenrassen.

En wist u dat het CBS een flink aantal interviewers in vaste dienst heeft die door het hele land mensen thuis bezoeken? De informatie die zij vergaren is heel belangrijk voor tal van statistieken op socio-demografisch gebied. In dit nummer gaat u op pad met één van hen.

Eind dit jaar zal de eerste 'COEN' er zijn, de Conjunctuurenquête Nederland. Het is een prachtig voorbeeld van een samenwerkingsproject van het CBS, VNO-NCW, MKB Nederland, EIB en de Kamers van Koophandel. Al heel lang waren de Kamers verantwoordelijk voor de jaarlijkse ERBO-enquête maar in 2008 zal die er niet meer zijn, COEN komt er voor in de plaats. Het goede nieuws: een aanzienlijke administratieve lastenverlichting voor ondernemend Nederland. Hoe we dat binnen één jaar voor elkaar kregen, leest u vanaf pagina 40.

Tenslotte, zoals gebruikelijk, heel wat korte feiten, wetenswaardigheden en interviews met de personen die bij de bedrijven onze enquêtes invullen. Onmisbaar voor het maken van betrouwbare statistieken.

Veel leesplezier. Hebt u suggesties? Laat het ons weten.

*Gosse van der Veen,
Directeur-Generaal*

Aan dit nummer werkten mee...

Roos Schlikker (1975) studeerde Nederlandse Taal- en Letterkunde, speelt toneel en schrijft als freelancer voor tal van bladen waaronder FEM/De Week, HP/De Tijd en Volkskrant Magazine.

Pauline Smabers (1965) studeerde Nederlands in Groningen met als afstudeerrichting taalkunde. Zij begon haar loopbaan als bureauredacteur van de Dikke van Dale en werkte daarna voor diverse communicatieadviesbureaus. Sinds 2003 is ze werkzaam als zelfstandig communicatieadviseur.

Hans van Brussel (1952) begon zijn loopbaan als kunstenaar en werd na een aantal reclame-opleidingen te hebben gevolgd copywriter. Vervolgens was hij uitgever van diverse tijdschriften, waaronder HP/De Tijd. Sinds november 2006 is hij werkzaam als hoofd Communicatie bij het CBS.

Jan Latten (1952) is hoogleraar demografie aan de Universiteit van Amsterdam en werkzaam bij het CBS als onderzoeker en woordvoerder. Hij publiceert onder andere over trends op het gebied van relaties in samenhang met maatschappelijke en economische ontwikkelingen.

Jaap van Sandijk (1960) studeerde aan de Pedagogische Academie, maar koos na de afronding daarvan voor de journalistiek. Na ervaring te hebben opgedaan bij de regionale radio en het Leidsch Dagblad vestigde hij zich als freelance journalist. Hij schrijft voor onder meer Marketingtribune, Salesmanagement en Update, het relatiemagazine van de Sky Radio Group.

03/08

Bojan Douma, een wijnliefhebber bij een bierbrouwer **8**

Het relatiemagazine van het
Centraal Bureau voor de Statistiek

In het keukenkastje van de maatschappij **30**

Jan Latten in gesprek met Agnes Jongerius **10**

Nederland wijnland: dat wist het CBS al lang **20**

Een huzarenstukje: Diverse conjunctuurenquêtes samengevoegd **40**

Digitalisering CBS-archief levert compleet beeld van de 19e en 20e eeuw op **50**

Inhoud

kort gezond 6–7

Bojan Douma, een wijnliefhebber bij een bierbrouwer 8–9

Jan Latten in gesprek met Agnes Jongerius 10–15

kort sport 16–17

Aad van Marrewijk: 'De CBS-site moet net zo makkelijk als Google zijn' 18–19

Nederland wijnland: dat wist het CBS al lang 20–25

kort IT 26–27

Albert Oosterveld: 'Werken met cijfers vind ik heerlijk' 28–29

In het keukenkastje van de maatschappij 30–35

kort reizen 36–37

Joris Ruis: 'Automatiseren betaalt zich zeker terug' 38–39

Een huzarenstukje: Diverse conjunctuurenquêtes

samengevoegd 40–45

kort culinair 46–47

kort actueel 48–49

Digitalisering CBS-archief levert compleet beeld van de 19e en 20e eeuw op 50–55

Fré Nieuwenhuis: 'Met één druk op de knop cijfers ophoesten kan niet' 56–57

recente CBS-publicaties 58–59

Minder rokers

In 2007 rookte 31 procent van de Nederlandse mannen van 12 jaar of ouder. Bij de vrouwen was dat 25 procent. Bij mannen lijkt de dalende tendens van vóór 2004 weer opgepakt te worden. De laatste drie jaren bleef het percentage rokende vrouwen vrijwel constant. Bij zowel mannen als vrouwen vermindert de laatste jaren het aantal zware rokers. Een andere positieve ontwikkeling betreft het aandeel jongeren dat nooit heeft gerookt. In de leeftijdsgroep van 12 tot 24 jaar steeg dit tussen 2001 en 2007 van 58 naar 66 procent. (Bron: CBS)

Licht dalende trend van zware drinkers

Bijna 11 procent van de Nederlanders van 12 jaar of ouder behoorde in 2007 tot de zware drinkers. In 2001 was dat nog bijna 14 procent. In de periode tussen 2001 en 2007 is het percentage zware drinkers dus afgenomen. Het percentage zware drinkers onder mannen is met 18 procent ruim vier keer zo hoog dan onder vrouwen (4 procent). Eén op de vijf Nederlanders drinkt nooit alcohol. (Bron: CBS)

Meer Nederlanders bewegen voldoende

Het percentage Nederlanders vanaf twaalf jaar dat voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen was in 2007 weer een fractie hoger dan in 2006. Sinds 2001 is het aandeel mensen dat voldoende beweegt gestaag toegenomen van 52 tot 56 procent. Dat is het geval voor zowel de mannen als de vrouwen. (Bron: CBS)

Matig overgewicht neemt niet meer toe

Bijna 35 procent van de volwassen Nederlanders had in 2007 te maken met matig overgewicht. Tot 2002 nam matig overgewicht jaarlijks toe, maar de laatste jaren blijft het cijfer nagenoeg constant. In 2007 had ruim 40 procent van de mannen en bijna 30 procent van de vrouwen matig overgewicht. Over een langere periode gezien blijft het aandeel

volwassen Nederlanders dat kampt met ernstig overgewicht echter nog steeds stijgen. In 2007 ging ruim 11 procent van de volwassenen gebukt onder ernstig overgewicht. Dat is meer dan een verdubbeling in 20 jaar. Ernstig overgewicht komt bij vrouwen vaker voor dan bij mannen: 12 versus 10 procent. (Bron: CBS)

BOJAN DOUMA werkt al 30 jaar bij Heineken Nederland, maar zelf drinkt hij nooit bier. Hij houdt meer van wijn. 2008 was tot nog toe een goed jaar voor Bojan. Zijn kinderen draaien goed op school: zijn dochter Maike is een aanstormend musicaltalent. Ook vierde Bojan zijn vijftigste verjaardag én zijn 25-jarig huwelijk met zijn vrouw Karin.

Een wijnliefhebber bij een bierbrouwer

Via een loopbrug loopt Bojan Douma zo naar de grootste bierbrouwerij van Europa: de Heinekenbrouwerij in Zoeterwoude. Van bier houdt hij niet, maar het nieuwste product van Heineken, Wieckse Rosé, vindt hij wel lekker.

Bojan Douma is senior medewerker Reporting & Consolidation bij Heineken Nederland. Hij rapporteert onder andere alle Nederlandse cijfers aan het hoofdkantoor in Amsterdam. Over de service van het CBS is hij tevreden. 'De helpdesk helpt me altijd goed verder als ik een vraag heb over de enquêtes of als ik vastloop in het systeem.' Bojan heeft ook goed nagedacht over verbeterpunten voor het CBS. Een hele praktische tip: 'Waarom stelt het CBS de vragen per duizend liter, en niet per honderd? De brouwerijbranche werkt altijd met hectoliters. Voor je het weet zit je een nulletje verkeerd.' Daarnaast vertelt hij dat aan de aanlevering van de resultatenrekening voor het CBS en de Kamer van Koophandel verschillende

eisen worden gesteld. 'Dat levert extra werk op. Het CBS zou zich iets meer kunnen inleven in het bedrijfsleven.' Hij ziet wel verbetering. 'Er is al een aantal enquêtes gecombineerd, bijvoorbeeld die van het CBS en

Aan de aanlevering van de resultatenrekening voor het CBS en de Kamer van Koophandel worden verschillende eisen gesteld. Dat levert extra werk op

De Nederlandsche Bank. Dat is winst.' Bojan is van oorsprong Fries. Hoewel zijn voornaam Oosters klinkt, is het een Friese combinatie van Bouwe en Jan. Hij woont al 30 jaar niet meer in Friesland, maar Friese wortels verdwijnen nooit. Zijn kinderen dragen de Friese namen Jelle, Auke en Maike. En SC Heerenveen is nog steeds zijn club. De vakanties brengt hij graag door in Frankrijk. 'Ik ben een wijnliefhebber en vind het geweldig om bij zo'n Franse wijnboer wijn te proeven. Ik koop daar dan van die grote zakken wijn. Thuis vul ik ze zelf af, in wijnflessen, met een kurk. Zo heb ik dan mijn eigen wijn. Uniek én goedkoop. Ik blijf een boekhouder natuurlijk!'

Pauline Smabers

Opiniemakers, politici en journalisten beïnvloeden de gedachtevorming in de samenleving. Ze beroepen zich in het algemeen op grondige feitenkennis. Maar is dat wel altijd het geval? Het CBS wil iedereen van informatie voorzien, want alleen als je de cijfers kent kan een debat op de juiste gronden worden gevoerd. Bovendien heeft eenieder daarmee een gelijk startpunt. In deze rubriek praat Jan Latten met prominente vrouwen uit onze samenleving waarbij hij ook hun feitenkennis toetst. In het vorige nummer deed hij dat bij Cisca Dresselhuys, Samira Bouchibti en Rita Verdonk, in deze uitgave legt hij Agnes Jongerius langs de 'statistische meetlat'.

Meten met Latten

Jan Latten in gesprek met Agnes Jongerius

'Het komt niet vanzelf goed in de verdeling van macht tussen mannen en vrouwen'

Agnes Jongerius is geboren in 1960, opgegroeid in een progressief katholiek milieu. Sinds 2005 de eerste vrouwelijke voorzitter van de FNV. Donkere stem, sociaal

bewogen, een prominente vrouw, onderhandelingstalent, schuift makkelijk aan bij het 'old boys' netwerk van de bestuurders van Nederland, oordeelt ongeneerd dat mannen te lang wachten met hun vaderschap, wil de sociale binding in Nederland herstellen, komt op voor de belangen van de werknemers in Nederland. Waar haalt ze haar drive vandaan? Wat zijn volgens haar belangrijke vraagstukken waar de FNV zich op moet richten?

U was de jongste in een gezin van acht kinderen. Moest u in dat gezin ook al onderhandelen om dingen voor elkaar te krijgen?

Nee, mijn oudere broers en zussen zeggen dat ik het verwende jongste kind ben. Dat onderhandelen herinner ik me voor het eerst bij een straf op de kleuterschool. Tijdens het bidden moest je stil naast je bankje staan maar omdat ik stond te wiebelen viel mijn stoel om. Ik kreeg toen als straf de opdracht om een bladzijde met nullen te vullen. Ik heb er toen één grote nul op gezet. Dat was natuurlijk niet de bedoeling, maar ik heb er echt een punt van gemaakt. Ik had de opdracht naar mijn mening immers uitgevoerd. Dat was mijn eerste onderhandeling, zo is het begonnen.

Kent u het gemiddeld aantal kinderen dat vrouwen in Nederland tegenwoordig krijgen?

1,9 toch? (feit: gemiddeld kindertal per vrouw is 1,7 in 2007)

Het Centraal Planbureau trekt de conclusie dat de gemiddelde niet-westerse immigrant door een lage arbeidsparticipatie en veel uitkeringen de

samenleving meer heeft gekost dan opgebracht. Alleen werkgevers zouden op korte termijn voordeel hebben gehad van deze immigratiestroom. Is werving van seizoenwerkers uit het buitenland misschien een oplossing voor tekorten aan arbeidskrachten?

Er werkten in 2005 circa 105.000 seizoenwerkers uit Polen in Nederland. Die cijfers heb ik opgezocht (feit: circa 100.000 tijdelijke banen en circa 75.000 werkers uit Polen). Er zijn altijd sectoren waar seizoenswerk nodig is, maar het feit dat Polen en andere Oost-Europeanen dat werk doen is geen doelbewust overheidsbeleid. Tijdelijk werk vinden als seizoenswerker was een aantrekkelijke optie voor de eerste contacten van inwoners uit een nieuw aangesloten land als Polen. Ik zou er niet voor zijn om dat een vast model te laten zijn. Als die mensen de keuze hadden om een heel jaar door in Limburg champignons te plukken en niet in een tentje te hoeven wonen maar in een bungalow konden verblijven, dan zouden ze dat liever willen. Ik ben beslist voor vrij verkeer van werkenden in Europa maar het werk moet wel fatsoenlijk beloond worden, het moet geen uitbuiting worden en dat hebben we in het geval van Poolse werkers wel gezien. Ze mogen niet worden ingezet tegen tarieven die onder die van de nationale CAO's liggen. Poolse buschauffeurs in Amsterdam dienen gelijk te worden betaald als hun Nederlandse collega's.

Elk jaar moet u weer reageren op prijsstijging en inflatie. U bent zo gezien zelf ook een seizoenwerker of ziet u zichzelf meer als iemand met een lange termijn opdracht? Welke is dat dan?

Je reageert natuurlijk elk jaar op de systematiek van de begrotingsvoorstellen en de vaste patronen van overleg over de koopkrachtplaatjes. Maar dat heeft natuurlijk wel te maken met een langduriger grondgedachte: dat je het niet redelijk vindt als minimumloners achterblijven bij stijgingen bij dege-

Ik heb een bètabrein en kan cijfers van de grote macrostatistieken goed opnemen

nen die meer verdienen. Daar zit het lange termijn werk in. Waar ik op lange termijn problemen zie dat zijn de veranderingen in de hele eigendomsverhoudingen van de bedrijven. Door de voortdurende fusies en verkopen komt een blijvende betrokkenheid van de kapitaalverschaffers met de arbeidsverschaffers, die de FNV vertegenwoordigt, onder druk. Dat moet wel tot veranderingen op de arbeidsmarkt leiden waar wij nu het begin nog nauwelijks van kennen. In de 'oude' ordening ruiten werkgevers en werknemers niet alleen arbeid en geld maar ook vrije tijd om te studeren, om kennis bij te houden, maar ook loyaliteit voor dagen dat het niet zo goed met hen gaat. Hoe zal dat er in 2020 uit gaan zien? Zal dat blijven? Ik denk dat het straks in elk geval belangrijk zal zijn dat mensen zich permanent scholen, opletten wat er in de wereld gebeurt, ook al lijkt het nu soms dat je je vanwege de vergrijzing niet erg veel zorgen hoeft te maken over de werkloosheid.

U werkt zelf nogal in een mannenwereld. Wat vindt u daar aantrekkelijk aan? Kunt u uit ervaring zeggen dat mannen anders zijn om mee te onderhandelen?

Het zijn verschillende dingen. Zo vind ik de wereld van werk en inkomen interessant. Dat zit zo dicht op de huid van mensen. Het gaat om hun bestaanszekerheid, niet alleen geld verdienen maar ook meer er omheen wat voor de mensen belangrijk is. Daar zit mijn motivatie heel erg. Waar ik – denk ik – goed in ben, is verbinding leggen tussen het grote en kleine verhaal. Ik heb een bètabrein en kan cijfers van de grote macrostatistieken goed opnemen. Maar ik kan het ook koppelen aan de verhalen van individuele mensen die ik spreek, in werk en privé. In de onderhandelingen kan ik, schakelend tussen het grote geheel en de concrete mensen voor ogen, daarmee resultaten boeken. Wat betreft de mannenwereld: voor mij is dat niet bijzonder. Ik leef al 47 jaar met mezelf als vrouw, maar dat vermogen om te schakelen is misschien een voordeel. Kijk ik naar de plaatjes van dit soort overleggen en de gemiddelde congreszaal, dan ben ik nog steeds een uitzondering in de

wereld waarin ik werk. Ik zie wel dat dat voor anderen ingewikkelder is dan voor mij, want ik verstoort voor hen nogal eens de bestaande orde. Het was zo fijn overzichtelijk, zonder die extra opinie. Nu ben je als vakbeweging wel vaker de versturende factor. Als er dan eindelijk een gezamenlijk standpunt is, komt er opeens nog een andere mening bij omdat ik het vaker dan anderen verbind met individuele verhalen.

Hebben laagopgeleide mannen zonder werk die dreigen te vereenzamen niet meer aandacht nodig dan hoogopgeleide vrouwen die tegen het glazen plafond lopen?

Pas als we het voor al die vrouwen geregeld zouden hebben. Ik vind dat Nederland zich dood moet schamen voor het geringe aandeel vrouwen in topfuncties. Zoals ik ook vind dat we ons moeten schamen voor de grote loonverschillen tussen mannen en vrouwen. Zelfs een land als Turkije heeft meer vrouwen in de leiding van bedrijven. Hoeveel SG's zijn er benoemd in de afgelopen twee jaar? Hoeveel vrouwelijke burgemeesters zijn er? Dat percentage ligt, denk ik, nog steeds rond de 20 (feit: 20,3 procent in 2002). En dan de lager opgeleide vrouwen, die hebben ook weinig kansen, niet alleen de lager opgeleide mannen. Dus maak ik me zorgen over de meisjes in de thuiszorg, die nu allemaal alfacontracten krijgen, eigenlijk een beetje in de veronderstelling: je hebt toch een vent die voor je werkt, dus waarom moet jij nou nog een pensioen opbouwen? Het wordt allemaal niet uitgesproken, maar het

werk van vrouwen wordt toch nog een beetje gezien als het werk dat je erbij doet. Hij werkt en zij werkt er bij, totdat ze er alleen voor komt te staan. Daarom is onder de groep armen het aandeel vrouwen groter. Vrouwen redden zich misschien wel beter dan mannen, maar ik geef het je te doen om als bijstandsmoeder drie kinderen groot te brengen. Dus als mannen zich sociaal minder kunnen redden, dan kan ik dat niet oplossen. Het zit niet in mijn gereedschapskoffertje.

Ik vind dat Nederland zich dood moet schamen voor het geringe aandeel vrouwen in topfuncties. We moeten ons ook schamen voor de grote loonverschillen tussen mannen en vrouwen

U pleit voor meer macht voor vrouwen maar in mijn boek *Liefde à la carte* wijs ik er op dat de samenleving langzaam toch al gaat in de richting van een matriarchale samenleving. De FNV hoeft op het terrein van machtsverdeling tussen mannen en vrouwen toch eigenlijk niets meer te doen?

Bij de matriarchale samenleving denk ik altijd aan de boekjes die we op de middelbare school lezen over die eilanden in Polynesië. Ik denk dat we nog heel veel achterstand hebben in te halen. Niet in opleidingsniveau, want dat is inmiddels al bij de dertigers weggewerkt, zelfs meer dan weggewerkt. Het is wel kennis maar het is nog geen macht. Ik heb niet het idee dat het vanzelf goed komt in de verdeling van macht tussen mannen en vrouwen. Er zitten een paar hardnekkige knelpunten zoals de loonverschillen en de verschillen in taakverdelingen.

Ziet u het niet te somber? Hebben vrouwen niet gewoon een gouden eeuw voor de boeg?

Ik denk dat we naar meer evenwicht moeten. Niet wettelijk op te leggen – in die zin ben ik dan weer liberaal – maar ik denk dat een ideaalbeeld zou moeten zijn: laten we allebei vier dagen werken. En dan met goede kinderopvang. Als je weer ziet

wat een gedoe het is rond de kostenoverschrijding in de kinderopvang. Alsof het een soort luxe speeltje is in plaats van achterstallig onderhoud. En dat terwijl de arbeidsparticipatie van vrouwen in de dertig (de moederleeftijden) zo rond de 75 procent ligt (feit: bruto arbeidsparticipatie van vrouwen in 2006 is 75,7 procent). Misschien is het wel mijn natuurlijke rol om ongeduldig te zijn. Iemand moet die rol spelen. Anderzijds, we mogen ook wel eens vaststellen dat we het hier eigenlijk op een groot aantal punten heel redelijk voor elkaar hebben.

Overheid en bedrijfsleven doen steeds meer voor personeel met kinderen. Recent waren er in de media geluiden te horen van kinderlozen die vonden dat ze werden achtergesteld. Moet u het binnenkort ook voor de kinderlozen opnemen?

Zelf heb ik ook geen kinderen en ik weet dat circa 20 procent van de dertigers kinderloos blijft, maar ik vind dat echt geen discussie (feit: 19,1 procent van de vrouwen die tussen 1970 en 1980 zijn geboren is kinderloos). We hebben in de samenleving ongelooflijk veel profijt van jonge mensen die hun werk combineren met het opvoeden van kinderen. En ook al zijn het niet onze eigen kin-

Misschien is het wel mijn natuurlijke rol om ongeduldig te zijn

deren, we hebben er belang bij dat ze goed en stabiel opgroeien. En of het nu om ouderschapsverlof gaat of om goede kinderdagverblijven of voetbalverenigingen, het gaat om de solidariteit. Het is een teken van beschaving hoe landen voor kinderen zorgen of voor gehandicapten en ouderen. Zoals het tijdens de Olympische Spelen in China menigeen opviel dat je daar geen gehandicapten op straat ziet. Dat is geen teken van beschaving, dat is geen solidariteit.

Op Europees niveau ontstaat een debat over babyschaarste. Zelf zegt u dat jonge mannen moeten opschieten met hun vaderschap.

Dat zei ik omdat veel jonge vrouwen er vanuit gaan dat ze hun moederschap kunnen uitstellen tot hun 35ste. Die denken dus niet goed na over de biologische kant. En dan volgt er nog een hele tijd een discussie met hun partner over de vraag of hij er aan toe is. Als stellen dan niet meer aan de vraag over het ouderschap toekomen omdat het biologisch al te laat is, dan vind ik dat treurig. Ik ben verbaasd over de aandacht die mijn opmerking getrokken heeft. Ik had niet gedacht dat het zo'n 'emo-waarde' had.

Vrouwen worden gemiddeld een aantal jaren ouder dan mannen. Vindt u het desondanks terecht dat ze ook op 65-jarige leeftijd AOW krijgen?

De levensverwachting van de huidige 65-plussers verschilt zo'n 4 jaar voor mannen en vrouwen (feit: de levensverwachting op 65-jarige leeftijd is voor mannen nog 16,6 jaar en voor vrouwen 20,1 jaar in 2007). Maar het hele systeem van de AOW is in die zin niet eerlijk dat het niet uitmaakt of je gewerkt hebt of niet. Het gaat erom dat je vanaf een zekere leeftijd onafhankelijk van je familie oud kunt worden. Vroeger was het in Duitsland zelfs zo dat vrouwen al op hun 60ste met pensioen mochten. In Nederland had je dat ook, maar dat is afgeschaft. Nu zijn de leeftijden

voor mannen en vrouwen gelijk. Standpunten over AOW-rechten kunnen veranderen, maar ik ben er niet voor.

We horen in Nederland weinig van het seculiere bevolkingsdeel. Hoe houdt u rekening met die categorie?

Ik vraag me altijd af waar ik zelf bij wordt geteld. Ik heb mezelf ooit uitgeschreven, maar als ik verhuis krijg ik toch een brief van een parochie: wat leuk dat u nu tot onze parochie behoort. Ik schat dat het aantal mensen zonder geloof rond de 50 procent bedraagt (feit: 43 procent geeft in 2007 te kennen niet tot een kerkelijke gezindte te behoren). Als FNV houden we er geen rekening mee. We zeggen dat op de werkvloer talent of vakmanschap moet gelden. Geloof, sekse, seksuele voorkeur of leeftijd mag geen rol spelen.

De gay parade leek afgelopen zomer wel dé plek waar een deel van Nederland bevestigde waar het voor staat. Een minister, een burgemeester, grote bedrijven en ook de FNV buitelden over elkaar heen om te beklemtonen dat ze voor gelijkheid en tegen discriminatie zijn. Ziet u herstel van sociale binding als taak van FNV?

We kregen steeds meer signalen dat een andere seksuele geaardheid vraagtekens oproept. Juist op de werkvloer moet je met verschillen om kunnen gaan. In de jaren vijftig ging het nog om solidariteit van gelijken, iedereen zo'n beetje in het zelfde patroon. Dat is nu wel anders. Nu gaat het om solidariteit tussen mensen met veel verschillende patronen en leefsituaties. Kinderloze ouderen, vrouwen aan de top, allochtonen. Het is minder makkelijk dan in de jaren vijftig en de oude zuilen bestaan niet meer, maar de oude oorspronkelijke verbanden zijn er ook niet meer. Het zoeken naar wat ons verbindt en het aandringen op gelijke behandeling in de samenleving, dat zie ik als mijn rol.

Score op de statistische meetlat

700 miljoen winst voor UEFA

Het Europees kampioenschap voetbal, dat afgelopen zomer in Zwitserland en Oostenrijk werd gehouden, heeft de UEFA een recordwinst van 700 miljoen euro opgeleverd. 450 miljoen euro daarvan gaat naar de nationale bonden van de deelnemende landen. De overige 250 miljoen euro komt bij de UEFA zelf terecht. Het merendeel van die 250 miljoen euro wordt gebruikt voor jeugdvoetbal, vrouwenvoetbal en scheidsrechterszaken. In een terugblik op het EK noemt de UEFA de slechte weersomstandigheden tijdens de begindagen van het toernooi en de verkoop van toegangsbewijzen op de zwarte markt de twee grootste minpunten. (Bron: volkskrant.nl)

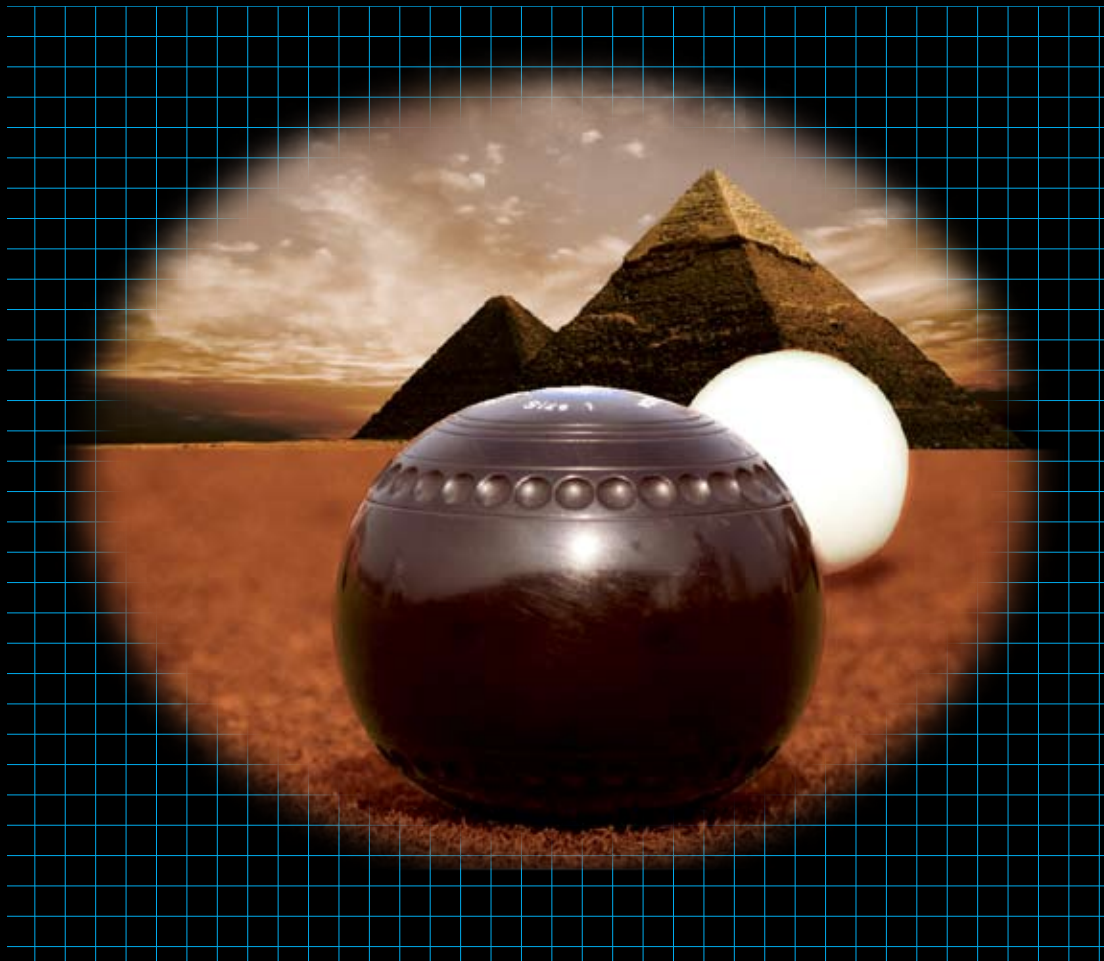
Een Tour van maar 11 etappes

Beter laat dan nooit: de Italiaanse wielrenner Ricardo Ricco heeft een week na afloop van de Tour de France toegegeven het dopingmiddel epo te hebben gebruikt. Hij deed zijn bekentenis in een hoorzitting van het Italiaans olympisch comité CONI. De renner zei zich schuldig te voelen en verontschuldigde zich via de media tegenover zijn fans. Ricco werd vlak voor de twaalfde etappe uit de Ronde van Frankrijk gezet omdat hij na de vierde etappe op gebruik van het verboden middel was betrapt. In de elf etappes waarin hij meereed, won de Italiaan twee bergritten. Sterk spul, dat epo (Bron: tour2008.nos.nl)

Een stadion voor 20.000 toeschouwers

De Rotterdamse voetbalclub Sparta wil een nieuw en groter stadion. Het huidige stadion is aan verbouwing toe, maar de club vindt de financiële voorwaarden die daaraan verbonden zijn zó hoog dat het liever afscheid neemt van Het Kasteel. Als het aan Sparta ligt, biedt het nieuwe stadion plek aan 20.000 toeschouwers. Ter vergelijking: in Het Kasteel kunnen ruim 11.000 fans terecht. Financieel zit Sparta overigens in de lift: de begroting van de Rotterdamse club is dit seizoen met ruim een miljoen gestegen naar 11,3 miljoen euro. Of het spelpeil zich ook positief zal ontwikkelen, blijft natuurlijk de vraag... (Bron: nu.nl)

Sinds 5.000 jaar voor onze jaartelling

Toegegeven, je kunt niet overal de eerste mee zijn, maar de sport bowls heeft Nederland wel heel erg laat ontdekt. Pas sinds de jaren tachtig (als gevolg van de goed bekeken uitzendingen op de BBC) werpen Nederlanders ook een balletje. Daarmee lopen we duizenden jaren achter op de Egyptenaren: historici beweren dat de sport is voortgekomen uit een balspel dat al 5.000 jaar voor onze jaartelling door de Egyptenaren werd gespeeld met een kegel en stenen ballen.

Bowls is heel populair in het Verenigd Koninkrijk en zijn voormalige koloniën. De sport, die techniek, tactiek en concentratie combineert, wordt zowel

binnen als buiten gespeeld op een veld van 30 bij 4 meter, in teams van 2, 3 en 4 personen. Maar de sport kan ook op individuele basis worden bedreven. Bedoeling is dat een speler of team zijn ballen (bowls) zo dicht mogelijk bij een 'doel'bal (de zogeheten jack) weet te plaatsen. Elke bowl die dichter bij de jack ligt dan de tegenstander levert een punt op. De NIOBB (Nederlandse Indoor en Outdoor Bowls Bond) werd opgericht op 11 februari 1992 als overkoepelend orgaan voor de bowlsspelers in Nederland. Zo'n 2.500 bowlers en 50 verenigingen zijn bij de bond aangesloten. (Bron: sportenzaken.nl, wikipedia.nl)

AAD VAN MARREWIJK noemt zichzelf een laatbloeier. Hij heeft laat kinderen gekregen en ook zijn carrière heeft zich pas laat ontwikkeld. Voor hobby's heeft hij weinig tijd; zijn vrije tijd gaat naar zijn gezin. Recent fietste hij in twee dagen 500 kilometer voor het goede doel.

'De CBS-site moet net zo makkelijk als Google zijn'

SuperKärchers en superstofzuigers. Aad van Marrewijk vertelt beeldend over schoonmaakbedrijf Reym, waar hij directeur is. Vijf uur reistijd op een dag is voor Aad geen uitzondering. Maar om half zes is hij thuis. 'Ik ben 70 tot 80 uur per week voor Reym in de weer, dus mijn vrije tijd is voor mijn gezin.'

Aad van Marrewijk is verantwoordelijk voor de financiële organisatie bij Reym. Aad: 'Je denkt bij een schoonmaakbedrijf natuurlijk meteen aan die man of vrouw die 's avonds je bureau komt poetsen. Maar dat doen wij niet. Wij reinigen grote installaties zoals boorplatforms, schepen en petrochemische installaties voor klanten als de NAM, Shell en DSM. Wij komen met grote superKärchers zo'n installatie binnen en spuiten de hele boel schoon. Vervolgens zuigen wij met een superstofzuiger het afval op. We nemen het mee, vervoeren het en kunnen het netjes laten verwerken bij ons zusterbedrijf ATM in Moerdijk.'

Aad woont in Den Haag. Hij zit gemiddeld drie dagen per week in Amersfoort. De rest van de tijd zit

hij in alle uithoeken van Nederland, zoals Veendam en Sittard. 'Dan zit je wel een paar uurtjes in de auto ja. Ik sta elke dag om half 6 op en ik probeer om half 6 thuis te zijn. Zo kan ik eten met mijn gezin, mijn dochter helpen met haar huiswerk en ook nog eens een ouderavond bijwonen.' Er blijft weinig tijd over. 'Ik tennis af en toe en ben penningmeester van voetbalvereniging Honselersdijk, waar ik zelf altijd gevoetbald heb.' Reym heeft samen met het CBS gewerkt aan een specifieke prijsindex voor industriële reinigingsbedrijven.

**Wij moeten
transparant werken.
Dan zijn objectieve
cijfers onmisbaar**

'Voorheen vergeleken wij bijvoorbeeld de prijsontwikkelingen met gewone schoonmaakbedrijven en soms vervoersbedrijven, maar dat geeft niet altijd een goed beeld. Wij moeten onze prijsstelling goed kunnen verantwoorden richting klant. Daarin zijn wij heel transparant. Een objectieve index zoals die van het CBS, specifiek voor onze branche, is dan ook ontzettend belangrijk.' Aad zoekt regelmatig naar CBS-cijfers op de CBS-site. Vanmorgen nog. Een kritische noot kraakt hij wel. 'Je kunt niet altijd goed vinden wat je zoekt. Je bent gewend aan het gemak van Google. De juiste CBS-cijfers vinden is een stuk moeilijker! Alleen al omdat de terminologie soms zo ingewikkeld is.'

Pauline Smabers

Nederland wijnland:
dat weet het CBS al lang

Op zondag 21 september j.l. werden de resultaten van de Nationale Wijnkeuring 2008 bekend gemaakt. Maar liefst 43 wijngaarden deden mee met 118 wijnen. Werden er vorig jaar nog 17 medailles uitgereikt, dit jaar waren dat er 39. De beste Nederlandse rode wijn wordt gemaakt door Wijnhoeve de Houterd uit Schijndel, de beste witte door het Betuws Wijdomein uit Erichem. Nederland maakt tegenwoordig ook rosé, de beste komt van De Reestlandhoeve uit Balkbrug.

Hugo Hulst is fruitteler nabij Maastricht en eigenaar van de Apostelhoeve waar wijn wordt verbouwd.

Het klinkt natuurlijk niet erg romantisch maar voor het CBS zijn druiven gewoon een akkerbouwproduct en als zodanig zijn wijngaarden al heel lang in de statistieken van het CBS opgenomen als arealen waar wijndruiven worden verbouwd. Het product wijn is ook op andere manieren opgenomen, want dat komt overwegend niet uit Nederland. Wijn komt onder meer voor in de statistieken van internationale goederenstromen, er is een prijsindex van en de consumptie wordt geregistreerd. Terug naar de romantiek.

Romeinen

Waarschijnlijk werd voor het begin van onze jaartelling in Nederland wijn gemaakt. Met redelijke zekerheid mag worden aangenomen dat er in elk geval in de tijd van de Romeinen druiven werden verbouwd, wijn drinken was toen heel normaal. Maar de eerste officiële vermelding van wijnbouw dateert van 968 toen er in stukken van Gerberga van Saksen wijngaarden bij Maastricht werden beschreven. Net als nu leverden de hellingen en de samenstelling van de grond in Limburg een goede uitgangspositie op. Later, in de Middeleeuwen, was er ook in andere delen van Nederland sprake van wijnbouw. Er was toen een zodanig warm klimaat dat veel deskundigen zich daar vandaag zorgen over zouden maken. In die tijd (de veertiende en vijftiende eeuw) waren het Maas- en Geuldal één groot wijngbied. Het moet een aanblik hebben opgeleverd waarvoor we nu (nog) honderden kilometers verder moeten reizen. Maar in de zestiende eeuw kwam de ommekeer. Het klimaat veranderde relatief snel en eind

De eerste officiële vermelding van wijnbouw dateert van 968 toen er in stukken van Gerberga van Saksen wijngaarden bij Maastricht werden beschreven

van die eeuw bevond Nederland zich in de kleine ijstijd. Ook begon de bierconsumptie sterk toe te nemen. Enerzijds door betere conserveringsmethoden, anderzijds doordat de smaak van bier meer werd aangepast aan die van de burger. Voeg daarbij de vernielingen tijdens de Tachtigjarige Oorlog en nog later de verwoestende werking van de druifluus en de voor Nederland te strenge kwaliteitseisen die in de Napoleontische tijd werden gesteld en we belanden in de 19e eeuw in een situatie waarin wijngaarden in Nederland een curiositeit worden. In 1946 werd Nederlands laatste wijngaard bij Maastricht opgeheven.

Keerpunt

In de jaren zeventig van de vorige eeuw begon een aantal Limburgse en Brabantse ondernemers met de aanplant van nieuwe wijngaarden. Een van hen was Hugo Hulst, fruitteiler nabij Maastricht, die op een helling van Louwerberg in het Jekerdal stokken plantte. Het Jekerdal heeft steile hellingen, een voor de wijnteelt goede bodem met veel kalk die 's zomers snel opwarmt en zeer beschut ligt, een echt microklimaat. Inmiddels bestaat de Apostelhoeve, zoals het bedrijf heet, uit meerdere wijngaarden in de directe omgeving. De geproduceerde wijnen waren – en zijn – overwegend gebaseerd op druivensoorten die het ook in de Elzas goed doen zoals de Muller Thurgau, Riesling en Pinot Gris. Het zal geen toeval zijn dat juist deze wijnen heel goed passen bij het witte goud – as-

perges – dat ook zo wel vaart bij de Limburgse bodem. Inmiddels, anno 2008, is er op twee gebieden veel veranderd sinds onder meer de Apostelhoeve begon te pionieren. Allereerst is er het overduidelijk warmer worden van het klimaat waardoor ook het oosten en noorden van Nederland in beeld komen voor wijnbouw. Maar belangrijker is misschien nog wel de komst van voor Nederland nieuwe druivenrassen die veel meer schimmelbestendig zijn, belangrijk in onze toch nog altijd natte omgeving. Ook bloeien ze vroeger en kunnen de druiven eerder geoogst worden. Een pionier die hier genoemd moet worden is het wijndomein St. Martinus in Vijlen dat sinds 1988 meer dan 70 druivensoorten aanplante om te zien hoe ze zich houden in het Nederlandse klimaat.

Hoe snel gaat het?

Zoals gezegd, het CBS registreert de verbouw van wijndruiven al heel lang. Vooral door de genoemde factoren – het wordt warmer, maar veel belangrijker: er komen steeds meer voor ons land geschikte druivenrassen – neemt het belang van de wijnbouw in hoog tempo toe. In

We belanden in de 19e eeuw in een situatie waarin wijngaarden in Nederland een curiositeit waren geworden

principe is bijna ons hele land geschikt voor wijnbouw nu de juiste druivensoorten door kruising van soorten voorhanden zijn. Alleen waar de grond heel zuur of heel nat is, zal het niet lukken. Tussen 2003 en 2007 is er sprake van een stijging van maar liefst 194 procent van het aantal ares waar wijndruiven zijn aangeplant, van 3.560 are naar 10.453 are (een are is 10 bij 10 meter). Het aantal arealen (stukken grond) nam in diezelfde periode toe van 30 tot 68, een stijging van 127 procent. Met name in Noord-Nederland en Oost-Nederland was de toename zeer sterk met respectievelijk 100 en 400 procent. Daarmee heeft Oost-Nederland nu niet alleen verreweg de meeste wijngaarden maar ook het grootste beplante oppervlak (4.927 are).

In perspectief

Al lijken deze stijgingen nog zo spectaculair, in het perspectief van onze wijnconsumptie en in vergelijking met andere wijnproducerende landen stellen ze niet veel voor. Landen als Frankrijk, Italië en Spanje produceren in Europa elk tussen de 40 en 50 miljoen hectoliter. In de Europese statistieken komt Nederland niet zelfstandig voor. Wijnboeren in Nederland schatten hun totale productie in 2007 op circa 1,1 miljoen flessen, maar dit is een cijfer dat zeker niet door het CBS ondersteund kan worden. De gegevens komen pas veel later binnen, maar ook speelt een rol dat een nieuw aangelegde wijngaard – en dat is op dit moment het leeuwendeel van alle wijngaar-

De Apostelhoeve omvat meerdere wijngaarden in de nabijheid van Maastricht.

De door de Apostelhoeve geproduceerde wijnen waren en zijn overwegend gebaseerd op druivensoorten die het ook in de Elzas goed doen.

Binnenplaats van de Apostelhoeve.

Vijlen heeft een markante kerk uit het midden van de vorige eeuw.

Vijlen ligt op een hoogte van 200 meter boven NAP en is daarmee het hoogst gelegen dorp van Nederland.

den in Nederland – pas na drie tot vier jaar gaat produceren. Zo verschuift ook langzaam maar zeker het accent van hobby-wijngaarden naar commerciële wijngaarden en dat is ook nodig om Nederlandse wijn ooit op meer Nederlandse tafels te krijgen. Door de hoge kosten van arbeid en grond zal Nederlandse wijn alleen op kwaliteit kunnen concurreren met buitenlandse wijn. De prijs van onze eigen wijnen zal altijd relatief hoog zijn. Op dit moment wordt wijn in meer dan 60 procent van de gevallen in Nederland in supermarkten gekocht tegen prijzen van gemiddeld minder dan vijf euro per fles. Voor zo'n prijs zullen Nederlandse wijnboeren hun wijnen nooit op de markt kunnen brengen.

Door het overduidelijk warmer worden van het klimaat komen ook het oosten en noorden van Nederland in beeld voor wijnbouw

De consumptie van wijn

Het CBS heeft informatie over het wijnverbruik in Nederland vanaf 1899. Toen werd er per hoofd van de bevolking in Nederland 1,9 liter wijn gedronken. In 1960 was dat nog steeds

zo, maar in de tussenliggende jaren fluctueerde het getal, overigens zonder ooit hoger te zijn geweest. Vanaf 1961 is er sprake van een geleidelijke maar relatief forse stijging. In 2006 was het gebruik 21,5 liter per inwoner. Maar ook hier past enige nuance. Historische schattingen stellen het gebruik van wijn in de 16e eeuw op circa 20 liter per hoofd van de bevolking. En dat was toen een dieptepunt. Wijn was de strijd met bier steeds meer aan het verliezen.

Het aandeel van Frankrijk in onze wijnconsumptie, ooit goed voor meer dan de helft, neemt al jaren gestaag af. Het is nu minder dan 40 procent. Het zijn de voor ons nieuwe wijnlanden zoals Zuid-Afrika, Argentinië en Chili die steeds meer marktaandeel

Bij het wijndomein St. Martinus in Vijlen werden sinds 1988 meer dan 70 druivensorten aangeplant om te zien hoe ze zich houden in het Nederlandse klimaat.

Het CBS registreert de verbouw van wijndruiven al heel lang en heeft ook informatie over het wijnverbruik in Nederland vanaf 1899

veroveren. Deze landen maken veel met bijna geïndustrialiseerde methoden betrouwbare, niet al te dure wijnen die zich aanpassen aan de smaak van de consument. De Franse wijnmakers, maar ook die in andere Europese landen, beginnen daar pas de laatste jaren lessen uit te trekken nadat een keiharde sanering bepaalde gebieden, zoals Bordeaux, trof. De Europese wijn drinkers stemmen met hun monden met als gevolg dat de Europese landbouwcommissaris vorig jaar meer dan 400 miljoen euro betaalde voor het verwerken van onverkoopbare wijn tot industriële alcohol of aan exportsubsidies.

Genoeg van de cijfers

Cijfers en wijn, dat hoort in ons dagelijks leven natuurlijk helemaal niet bij elkaar. Maar ze zijn er nu eenmaal en het CBS heeft ze. Intussen is het oktober en worden – of zijn – in heel Europa

**Het zijn de voor ons
nieuwe wijnlanden
zoals Zuid-Afrika,
Argentinië en Chili
die steeds meer
marktaandeel
veroveren**

de druiven geogst en geperst. Daarop volgt de spanning over de kwaliteit en de markt. In die zin is Nederland, hoe klein ook, een positieve uitzondering. Elke producent raakt met gemak hier zijn wijnen kwijt, wij hebben er kennelijk graag wat meer voor over. En Nederlandse wijnen winnen zelfs in het buitenland al prijzen, in Spanje, Italië en Frankrijk.

Hans van Brussel

305 miljoen mobieltjes

In het tweede kwartaal van 2008 zijn wereldwijd 305 miljoen mobieltjes over de toonbank gegaan. In vergelijking met dezelfde periode een jaar geleden betekent dat een stijging van 11,8 procent. Vooral in Oost-Europa, het Midden-Oosten en Afrika gaat het goed met de verkoop; daar groeide deze met 18 procent. Dat is bij ons wel anders: in West-Europa kromp de verkoop met 8,2 procent. Niet zo vreemd, want wij West-Europeanen bezitten gemiddeld al 1,2 mobiele telefoon per persoon. (Bron: Gartner)

7,5 miljoen Russen online

De Russen komen eraan... Vooral op het internet, want Rusland heeft de snelst groeiende internetpopulatie van Europa. Het afgelopen jaar is het aantal internetters in Rusland met 27 procent gegroeid naar 17,5 miljoen gebruikers. En dat is nog maar het begin, want de internetpenetratie in dat land is slechts 14 procent. Dat percentage zal naar verwachting snel gaan oplopen. Het totale aantal internetgebruikers in Europa is het afgelopen jaar overigens met 8 procent gegroeid tot 241,8 miljoen unieke gebruikers. (Bron: comScore)

8 op de 10 vrouwen bewaart lieve sms'jes

Vroeger bewaarde je liefdesbrieven, maar in het digitale tijdperk is dat anders. Veel jongeren bewaren nu sms-berichten waar ze maar moeilijk afstand van kunnen doen. Vooral sms-verkeer van geliefden, vrienden of familie wordt lang bewaard in de inbox van de telefoon. Acht op de tien vrouwen bewaart vooral lieve sms'jes, tegenover zeven op de tien mannen. Eén op de drie vrouwen vindt het opschonen van de inbox zo erg dat ze berichten eerst overschrijven. En zo komt het uiteindelijk toch weer op papier terecht... (Bron: Hi)

11 miljoen internetters

Nederland telt in totaal 11 miljoen internetters. Maar wat voeren we met zijn allen uit op het wereldwijde web? Oké, bijna allemaal gebruiken we een zoekmachine om informatie te vinden (95 procent) en bijna allemaal e-mailen we ook (86 procent verstuurt mails met bijgevoegde bestanden). Maar daar houden de overeenkomsten wel zo'n beetje op. Zo zijn oudere internetters in de leeftijd van 65 tot 75 jaar online minder actief dan jongeren. Waar ouderen het laten bij het zoeken naar informatie en mailen, gebruiken jongeren internet ook om te chatten (54 procent), telefoneren via

internet (50 procent) of om muziek of films te delen (57 procent). Steeds meer mensen vinden overigens het gebruik van een kabeltje niet nodig. Ruim 2 miljoen mensen gaan mobiel online en gebruiken daarvoor vooral een laptop of een mobiele telefoon. Hierbij valt vooral het verschil op tussen mannen en vrouwen. Vooral mannen blijken liefhebber te zijn van draadloos internetgebruik. Van de internettende mannen gaat 24 procent via een mobiele verbinding online. Bij de vrouwen maakt maar 14 procent gebruik van een draadloze verbinding. Ach ja, boys blijven gek op toys... (Bron: CBS, StatLine)

ALBERT OOSTERVELD werd geen conducteur omdat zijn ene been korter was dan het andere. Zijn vrouw werkte wel jarenlang bij het spoor, want Albert is treinengek en wilde graag gratis reizen. Iedere dag fietst hij naar Solvay, waar hij al 28 jaar werkt. Met cijfers, want ook dat vindt hij heerlijk.

‘Werken met cijfers vind ik heerlijk’

Elke ochtend om kwart voor acht komt fiscaal administrateur Albert Oosterveld aangefietst op het Solvaykantoor in Weesp. Klaar voor weer een dag cijferwerk. ‘Ik ben een pietje precies. Het moet allemaal kloppen. Eerder stop ik niet.’

Ik kan me verliezen in details. Vooral richting CBS levert dat soms problemen op. Dan moet ik me haasten om de cijfers op tijd aan te leveren. Ik probeer me op de grote lijnen te concentreren, maar al gauw ben ik weer een verschil van een paar centen aan het uitzoeken.’ Albert werkt al 28 jaar bij farmaceutisch bedrijf Solvay. Hij vervulde er diverse functies en is nu fiscaal administrateur en boekhouder. Ook de CBS-aangiftes vallen onder zijn verantwoordelijkheid. Dat verloopt nog niet helemaal naar zijn zin. ‘Ons systeem moet eigenlijk aangepast worden om beter en sneller te rapporteren. Ik probeer nu zoveel mogelijk zaken in Excel handmatig aan te passen. Dat kost behoorlijk wat tijd, maar ik

krijg goede ondersteuning van de buitendienstmedewerker van het CBS en de mensen van het Contact Center.’ Om kwart over vier zit de werkdag erop. Nog even langs de bank als penningmeester van de personeelsvereniging en van het Weesper en het Blaricums Gemengd Koor. ‘Daar zing ik ook, eerste tenor, twee avonden in de week.’ Veel tijd gaat op aan zijn grote passie: treinen. Met de TGV naar Parijs, vrijwilligerswerk bij de Veluwe

Stoomtreinmaatschappij, een modelbaan op zolder en een bagagerek boven het bed. Het liefst was Albert conducteur geworden, maar zijn ene been bleek korter dan het andere. ‘Toen heb ik tegen mijn vrouw Dianne gezegd: ga jij dan bij het spoor werken, want ik wil wel gratis reizen. Ze heeft zes jaar aan het loket van Amsterdam Centraal gewerkt, tot onze tweeling werd geboren.’ In de zomervakantie staat steevast een bezoek aan de Efteling op het programma. ‘De kinderen gaan niet meer mee, maar Dianne en ik vinden het heerlijk om voor één dag weer kind te zijn. Droomvlucht, Fata Morgana, de hele entourage van het park. Geweldig!’

Ik ben een pietje precies. De cijfers moeten kloppen

Annemieke Bos

JOSÉ VERDEL is interviewer voor het CBS. Zij voelt zich in die functie als een vis in het water.

In het keukenkastje van de maatschappij

Op pad met een interviewer en consultant van het CBS

Het is één van de meest bekende zinnen in de nieuws-media: 'Dat blijkt uit cijfers van het CBS.' Maar wat gaat er aan de vaststelling van die

cijfers vooraf? Interviewers en consultants van het CBS spelen een belangrijke rol in de wereld van dataverzameling. Met twee van hen ging het CBS-relatiemagazine mee naar het keukenkastje van de maatschappij. 'Nu komt een zware vraag. Maar ik stel hem toch.'

Een zomerse dag in een woonwijk in Schoonhoven. Precies volgens afspraak, om half elf, staat CBS-interviewer José Verdel voor de voordeur van het gezin Van der Zwaluw. Wilma van der Zwaluw opent de deur, stelt haar man Wilfred en haar dochters Samantha (1 jaar) en Denise (vijf jaar) voor en na het uitwisselen van wat alledaagsheden – vooral over de prachtige uiterwaarden in de omgeving van Schoonhoven – en het nuttigen van een kop koffie, verschijnt de laptop op tafel. José (rustig, vriendelijk) legt uit dat de vragen betrekking hebben op het CBS-onderzoek Leefomstandigheden en Gezondheid en dat Wilma en Wilfred niet verplicht zijn elke vraag te beantwoorden. 'We leven in een vrij land.' Vervolgens stelt ze een half uur lang een breed palet aan vragen aan Wilma, die samen met José inmiddels aan tafel heeft plaatsgenomen. Wilfred zit, samen met zijn dochters, op de bank en

wordt af en toe als hulptroep ingeschakeld. 'Wanneer had Denise ook alweer die buikpijntjes? Was dat nou een jaar geleden of toch wat langer geleden?' Wilma neemt de vragen goed in haar op en moet soms diep nadenken, vooral bij de vragen met keuzeantwoorden. Want maakte ze zich nou 'een beetje' of 'enigszins' zorgen over haar oudste kind, de afgelopen vier weken?

'Nu komt een zware vraag, maar ik stel hem toch,' zegt José aan het einde van de enquête. Er volgen vragen over astma, suikerziekte en kanker. Maar ook die worden door Wilma welwillend beantwoord. José sluit de laptop en Wilma zegt desgevraagd tevreden te zijn over de manier waarop ze is ondervraagd. Waarom ze meteen ja zei toen ze door José een paar dagen geleden persoonlijk werd benaderd? 'Ik vind het CBS een prima organisatie en ik vind het ook interessant en nuttig om mee te doen.'

Goede score

Wilma van der Zwaluw blijkt een schoolvoorbeeld van dé ideale interviewpersoon: spontaan en geïnteresseerd, zegt José na afloop. Op een zonnig terras aan de Lek vertelt ze over haar ervaringen – en die zijn niet allemaal zo positief als zojuist. José is betrokken bij verschillende onderzoeken, waaronder dus het (doorlopend) Leefomstandigheden en Gezondheidsonderzoek en krijgt maandelijks namen en adressen uit het bevolkingsregister en de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) – allemaal adressen binnen haar eigen werkgebied. Het behalen van een goede score is belangrijk, want de resultaten van het regioteam worden maandelijks besproken in het regio-overleg. Adressen

Adressen moeten minimaal zes keer worden bezocht en kunnen dus niet zomaar worden geschrapt

José hecht veel waarde aan een persoonlijke klik op het moment dat ze in de deuropening staat. In die paar seconden moet het eigenlijk gebeuren

moeten minimaal zes keer worden bezocht en kunnen dus niet zomaar worden geschrapt. 'Voor mij is het behalen van een hoge respons inderdaad belangrijk,' zegt José, 'maar wat ik eigenlijk nóg voornamer vind, is dat ik een goede indruk van het CBS achterlaat en dat mensen een prettige en professionele ervaring hebben gehad.'

Gebakje

José hecht veel waarde aan een persoonlijke klik op het moment dat ze in de deuropening staat. In die paar seconden moet het eigenlijk gebeuren, vertelt ze. 'Op dat korte ogenblik is het CBS heel even niet belangrijk. Ik moet daarbij mensen op overtuigende wijze – en niet op dwingende wijze – het belang van het onderzoek laten inzien.' Die klik is er echter niet altijd. 'Natuurlijk maak je van alles mee. Je komt verdriet tegen, je ontmoet mensen die niet altijd even vriendelijk en bereidwillig zijn en er zijn ook momenten waarop ik me onveilig voel. Maar ook het tegenovergestelde komt voor. Zo werd ik laatst door een bejaarde dame ontvangen met een gebakje, dat pontificaal op de tafel op mij stond te wachten.'

Professionele ondersteuning

José voelt zich als een vis in het water als CBS-interviewer. Een beroep waarover overigens niet te gemakkelijk moet worden gedacht. Interviewers krijgen, voordat ze aan de slag kunnen, een training van zes maanden en daarnaast een aantal andere opleidingen, onder meer op het gebied van veiligheid, zelfverdediging en interviewtechniek. Voeg daarbij de afnemende enquêtebereidheid van de Nederlander en je krijgt een realistisch beeld van het soms lastige, vaak leuke maar altijd boeiende vak. José erkent dat de toename van commerciële straatinterviews en belbedrijven het werk voor CBS-interviewers

niet bepaald makkelijker maakt. 'Alweer een enquête? Ze weten alles al van mij,' krijg je dan te horen. 'Daarom verschijnen wij altijd persoonlijk voor de deur en benaderen we de mensen niet telefonisch.' Dat de *targets* van de CBS-interviewers vooralsnog niets te lijden hebben van de enquête-moeheid van veel Nederlanders, beschouwt José als een compliment voor het CBS. 'We krijgen zoveel professionele ondersteuning dat we ons werk op het hoogste niveau kunnen uitvoeren.'

Dit doen we niet uit liefde

Niet alleen de sociale tak van het CBS heeft een buitendienst. De economische poot heeft 35 consultants die bij bedrijven nieuwe statistieken introduceren, het gebruik van de juiste onderzoeksbegrrippen instrueren en controleren en de administratieve lastendruk als gevolg van CBS-onderzoek zo veel mogelijk verlichten. Consultant Ton Hooijmans gaat vandaag op bezoek bij Pieterman Glastechniek in Vlaardingen, dat deelneemt aan Intra Communautaire Leveringen en Intra Communautaire Verwervingen, een onderzoek dat de Nederlandse in- en uitvoer van en naar EU-landen in kaart brengt. Omdat Pieterman Glastechniek voldoet aan de gestelde financiële grenzen van in- en uitvoer, is het verplicht om

Een consultant is meer dan alleen een hulpverlener. Voor bedrijven zijn zij het gezicht van het CBS en voor het CBS de oren en ogen van de organisatie

aan de enquête mee te doen. 'Ik kan niet zeggen dat we dit uit alle liefde doen,' zegt algemeen directeur Rob Pieterman dan ook, nadat hij Ton heeft voorzien van koffie. Toch is het Vlaardingse bedrijf een schoolvoorbeeld van vlijt: elke maand worden de enquêteformulieren netjes op tijd ingezonden naar het CBS. Maar, vindt Ton, boekhouder Paula Schouten zegt zes uur per maand nodig te hebben om de gegevens in het CBS-systeem te zetten en 'dat is eigenlijk te lang'. Vandaar dat Ton haar helpt om efficiënter te werken.

Het behalen van een goede score is voor de interviewer belangrijk, want de resultaten van het regioteam worden maandelijks besproken in het regio-overleg

Tijd besparen

De CBS-consultant nestelt zich naast Paula achter haar beeldscherm. 'Boek nu eens in ons systeem en doe net alsof ik er niet ben,' begint hij. Al gauw ontdekt Ton dat Paula veel gegevens handmatig overzet van het eigen boekhoudprogramma naar het softwareprogramma van het CBS. Ton geeft aan dat door het aanbrengen van één extra aanduiding in het boekhoudprogramma Paula veel tijd kan besparen en legt geduldig uit hoe ze dat in de praktijk aan moet pakken. Ze kan er echter niet direct mee aan de slag, want daarvoor moet een bestand uit het boekhoudprogramma worden aangepast en daarvoor is de hulp van de – niet aanwezige – systeembeheerder vereist. En voor een CBS-consultant is het verboden zelf in de pc van een bedrijf te knutselen... Paula is blij met de geboden hulp. 'Ik ben geen liefhebber van het werk dat ik voor het CBS moet doen en zal dat ook nooit worden. Maar het moet nu eenmaal gebeuren en dan wil ik ook meteen dat het goed gebeurt.' Directeur Pieterman, die de uitleg van Ton Hooijmans met belangstelling heeft gadeslagen, verzucht: 'Ik vind het heel netjes dat u bent langsgeslagen om ons te helpen. Maar had u niet tien jaar eerder kunnen komen?'

In de auto, op de weg terug, bekent Ton toch niet helemaal tevreden te zijn. 'Ik heb het gevoel dat ik niet volledig heb kunnen helpen. Die voldoening is er pas als het hele traject van verzamelen, bewerken en verzenden van de gegevens naar het CBS heeft plaatsgevonden en het bedrijf zelf ervaart dat het veel sneller en eenvoudiger kan. Zodra een voorbeeldbestandje door de heer Pieterman per e-mail is toegezonden, kan ik het verder voorbereiden en afronden. Als ik in de buurt ben, bij een ander bedrijf, bel ik Pieterman Glastechniek en vraag ik of ik even langs kan komen. Dat is ook weer goed voor het relatieonderhoud.'

Tot slot zegt Ton: 'Een consultant is meer dan alleen een hulpverlener. 'Voor bedrijven zijn wij het gezicht van het CBS en voor het CBS zijn we de oren en ogen van de organisatie. We vormen een onmisbare schakel tussen 'binnen' en 'buiten'. We signaleren wat er in het bedrijfsleven speelt en welke ontwikkelingen voor het CBS van belang kunnen zijn.'

Jaap van Sandijk

Ton Hooijmans is consultant bij het CBS. Hij bespreekt met Paula Schouten van Pieterman Glastechniek hoe ze het snelst en gemakkelijkst de enquêteformulieren van het CBS kan invullen.

3,5 miljoen kampeers

De vele 'kamperen is creperen' grappen ten spijt en ondanks de toenemende hang naar luxe vakanties blijft de camping in Nederland een populair vakantieoord. Het aantal mensen dat kampeert op Nederlandse campings is sinds 2000 stabiel, rond de 3,5 miljoen. Het overgrote deel van de toeristen op Nederlandse campings zijn Nederlanders, elk jaar goed voor ruim driekwart van de bezetting. Voor het andere kwart tekenen vooral Duitsers. Van de buitenlandse kampeers op Nederlandse bodem komt ruim de helft uit Duitsland. Het afgelopen jaar waren zij goed voor 57 procent van de buitenlandse bezoekers. Altijd leuk voor een campingvoetbalpartijtje... (Bron: CBS)

1.349 campers verkocht

In de eerste zes maanden van 2008 zijn in Nederland meer nieuwe campers dan ooit tevoren in een vergelijkbare periode verkocht. Met 1.349 verkochte kampeerauto's steeg de verkoop met bijna 30 procent ten opzichte van het eerste halfjaar van 2007. De aanschaf van een nieuwe camper gaat deels ten koste van de caravan, die het veld moet ruimen voor zijn luxe broertje. Driekwart van de kopers van nieuwe campers is 55-plusser en wil graag lang en ook luxe op reis. En dat lukt gewoon beter met een camper dan met een caravan, toch? (Bron: Bovag, VWE)

83 procent vliegt binnen Europa

Griekenland is voor Nederlandse vakantiegangers de meest populaire Europese vliegbestemming, al blijft dit land qua boekingen met 1 procent achter op vorig jaar. Dat blijkt uit cijfers van bij de ANVR aangesloten reisorganisaties, dat de gemaakte boekingen tot juni 2008 optelde. Spanje laat een groei zien van 2 procent, terwijl Turkije met 5 procent achterblijft. 83 procent van alle ANVR-reizigers die kozen voor een vliegvakantie liet zijn bestemming binnen Europa vallen, terwijl de overige 17 procent koos voor een verre bestemming. Vooral China en de VS doen het in dit opzicht goed. (Bron: ANVR)

Bijna 1 op de 10 heeft onveiligheidsgevoel in het openbaar vervoer (OV)

Je zou het door de discussie over de veiligheid van het OV-personeel bijna vergeten, maar ook reizigers voelen zich niet altijd veilig in metro, trein, tram of bus. Bijna een tiende van de Nederlanders dat met het openbaar vervoer reist, voelt zich soms zo onveilig dat zij liever voor een andere vervoerswijze kiezen of zelfs thuisblijven. Vooral vrouwen hebben last van onveiligheidsgevoelens in het openbaar vervoer. Ruim 13 procent kiest hierdoor wel eens voor ander vervoer of blijft gewoon thuis. Mannen hebben in mindere mate last van onveiligheidsgevoelens, al mijdt toch 5 procent

van hen wel eens het openbaar vervoer. In de regio's Rotterdam en Den Haag zijn de meeste reizigers met onveiligheidsgevoelens te vinden. Reizigers in het noordoosten en zuiden van ons land hebben het minst last van deze gevoelens; daar mijdt nog geen 5 procent hierdoor het openbaar vervoer. De cijfers vormen een trendbreuk met die van vorig jaar, toen het aantal reizigers dat zich onveilig voelde juist daalde. Nu maar hopen dat het onderwerp, ook nu er geen verkiezingen zijn, toch de aandacht krijgt die het verdient van de politiek.... (Bron: CBS)

JORIS RUIS heeft een expeditiebedrijf in de Rotterdamse haven. Werken in dit kloppend hart van de stad vindt hij geweldig. Wonen doet hij binnenkort in een groene omgeving, al blijft het water trekken.

'Automatiseren betaalt zich zeker terug'

Expediteur Joris Ruis is verplicht aangifte te doen van zogeheten intracommunautaire leveringen. Die heeft hij zoveel mogelijk geautomatiseerd. 'Zo kost het ons weinig inspanning en de kans op fouten is veel kleiner.'

Joris komt uit een ondernemersfamilie en groeide op in de Rotterdamse haven. Geen wonder dat hij tien jaar geleden een expeditiebedrijf begon in de Merwedehaven. 'We vervoeren vooral natuursteen vanuit het Verre Oosten en Brazilië naar diverse landen in Europa. We zijn inklaringsagent en fiscaal vertegenwoordiger en mogen inklaringen doen voor ondernemingen binnen de Europese Unie. De BTW wordt daarbij verlegd. Daarvan moeten we aangifte doen bij de belastingdienst en het CBS. Dat proces hebben we geautomatiseerd. Een invoerdossier nemen we op in een inklaringsprogramma dat weer is gekoppeld aan een boekhoudprogramma. Het laatste stukje handelt de boekhouder af. Al met al kost het ons niet veel moeite. Van auto-

matiseren heb ik een prioriteit gemaakt. Het betaalt zich zeker terug. Wat ik me wel afvraag is of we niet dubbelop werken. Ik lever dezelfde cijfers zowel bij het CBS als de Belastingdienst aan.' Vanuit zijn werkkamer kijkt Joris uit over het water. 'Ik zie de schepen voorbij komen, al die bedrijvigheid, geweldig is dat. Ik ben hier opgegroeid. Mijn vader is manager bij een expeditiebedrijf en nam me vaak mee om klusjes te doen. Containers

Ik lever dezelfde gegevens zowel bij het CBS als de Belastingdienst aan. Is dat niet dubbelop?

lossen en uitvegen, koerierswerk, enzovoorts.' Joris maakt lange dagen en ook thuis gaat het ondernemen gewoon door. 'Dat stopt niet als je het kantoor verlaat. Thuis kan ik mooi plannen bedenken om nieuwe klanten te werven of werken aan onze website.' Zijn vriendin is juriste en heeft ook een drukke baan. 'We werken allebei veel, maar zodra het kan doen we wat leuks. Dat heeft vaak ook weer met water te maken! Zeilen of zwemmen. En kitesurfen, dat is voor mij de ideale manier om te ontspannen. Met windkracht vijf en aanlandige wind heb je de perfecte omstandigheden. Als ik hier dan 's middags om drie uur naar buiten kijk, kan ik het soms niet meer houden. Dan moet ik even lekker uitwaaien.'

Annemieke Bos

Vicki Spits en Gert Buiten: 'In het begin zijn we echt voor gek verklaard. We hadden een enorme tijdsdruk, we namen flinke risico's. Wat als het niet zou lukken?'

Een huzarenstukje

Diverse conjunctuurenquêtes samengevoegd

Samenwerking levert 25 procent lastendrukvermindering op

Ondernemers krijgen straks niet meer allerlei verschillende conjunctuurenquêtes van diverse partijen maar slechts één vragenlijst, de COEN. Deze lijst

wordt verzorgd door het CBS en dat heeft heel wat voeten in de aarde. 'We hebben ons gek gecommuniceerd', aldus projectleider Vicki Spits.

Ondernemers mopperden er behoorlijk op. Ieder jaar kregen zij weer enveloppen in de bus met conjunctuurenquêtes. Ze moesten er nogal wat invullen. Maandenquêtes van het CBS natuurlijk, maar daarnaast ook nog eens enquêtes van VNO, MKB Nederland en als toetje de Erbo-enquête. Dat is de Enquête Regionale BedrijfsOntwikkeling van de Kamers van Koophandel. Die Erbo-enquête werd al sinds 1974 gehouden en was een uitstekende manier om informatie van ondernemers te verzamelen over de ontwikkeling van omzet, export, investeringen, werkgelegenheid, winst en rendementspositie en de verwachtingen van ondernemers over het komende jaar. Heus heel nuttig, maar al die vragen, al die lijsten, al dat invullen, ondernemers werden er gek van. Dat moet anders kunnen. Waarom vragen we niet een heleboel enquêtes bij elkaar, zodat ondernemers slechts één enquête hoeven in te vullen? Dat gaat dan ook gebeuren. Het CBS zal dit jaar onder de naam COEN (Conjunctuurenquête Nederland) een gezamenlijke enquête van het CBS, de Kamers van Koophandel, Vereniging VNO-NCW, het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid en MKB Nederland opzetten.

Extra bezuinigingen

'Een prachtig initiatief', aldus Gert Buiten, manager van de taakgroep Bedrijvenconjunctuur van het CBS. 'Ondernemers vonden het altijd vervelend: wéér een enquêteformulier in de bus. Dat begrijpen wij heel goed. Maar tegelijkertijd willen we natuurlijk wel weten hoe het met de economie gaat en daar zijn die enquêtes bij nodig. Er was echter veel overlap in de vragen van de verschillende enquêtes. Een vraag als 'Verwacht u een stijging of daling van de omzet?' kwam geregeld terug. Dat kon dus efficiënter.' Dat is duidelijk, maar waarom is de COEN er dan nu pas gekomen? Buiten: 'Er wordt al twintig jaar over gepraat, maar je moet er met behoorlijk wat verschillende partijen uit zien te komen. Veranderen is lastig, daar moet je echt de noodzaak van inzien. Inmiddels is die noodzaak er. Het CBS en de Kamers van Koophandel zijn semi-overheidsinstellingen die met extra bezuinigingen te maken kregen. Door enquêtes bij elkaar te voegen kunnen we flinke efficiencywinst behalen en veel geld besparen.'

Enorme tijdsdruk

Dat klinkt allemaal fantastisch, maar enkele vragenlijsten bij elkaar voegen lijkt makkelijker dan het is. Projectleider Vicki Spits heeft samen met Gert Buiten een en ander op poten moeten zetten binnen het CBS. Zij vertelt: 'We hebben moeten werken onder een enorme tijdsdruk want we zijn begin dit jaar gestart en de cijfers van de COEN worden in december al gecommuniceerd. Wij moeten ervoor zorgen dat dat daadwerkelijk gaat lukken. Dat betekent risico's managen. Als een ICT-applicatie niet geschikt is, moet er een ander komen, als een medewerker ziek is, moet ik vervanging regelen. We kunnen geen tijd verliezen.' In totaal zijn er binnen het CBS wel tien tot vijftien verschillende afdelingen bezig met het COEN-project. Dat vereist daadkracht. Spits: 'Wij zijn op

Iedereen heeft water bij de wijn moeten doen, ook het CBS

heel veel plekken nu een breekijzer in de organisatie. Er is in het begin best wat gemopper geweest. Veel mensen dachten: 'Het gaat zo toch goed met de enquêtes? Waarom moet het opeens allemaal anders?' Buiten vult aan: 'Verandering gaat nu eenmaal altijd gepaard met weerstand. Mensen moeten accepteren dat een nieuwe methode misschien beter werkt dan wat ze gewend zijn. In het begin zijn we echt voor gek verklaard. We hadden een enorme tijdsdruk, we namen flinke risico's. Wat als het niet zou lukken? Maar ja, als je iets voor elkaar wilt krijgen moet je soms gewoon dŕven. Dat hebben we heel goed moeten communiceren.' Spits lacht: 'We hebben ons helemaal gek gecommuniceerd!'

Enthousiaste gekken

Gelukkig hadden Buiten en Spits ook al snel een groepje medestanders. Spits: 'We hebben een mooi team kunnen samenstellen van mensen die graag aan dit project wilden werken. Het is echt een team van enthousiaste gekken, van mensen die *out of the box* kunnen denken. Naarmate de tijd verstrijkt, zien we het enthousiasme steeds meer overslaan op de rest van de organisatie. Toen ongeveer een derde van het werk er op zat, zagen mensen dat we op de goede weg waren en kregen we steeds meer steun.' Zelf zijn Spits en Buiten altijd zeker van hun zaak geweest. 'Het was heel fijn dat we dit samen konden doen. Gert was verantwoordelijk voor het externe overleg, ik deed veel intern. We hebben samen voortdurend gepraat over hoe het ging en konden zo heel goed de risico's in kaart brengen.' Gert knikt: 'Iedere lange reis begint met een klein stapje. Wij hebben steeds weer een stapje vooruit kunnen zetten.'

Water bij de wijn

Een belangrijk onderdeel van die reis is het daadwerkelijke verzamelen van data. Immers, je kunt wel besluiten dat je diverse enquêtes samen gaat voegen, maar hoe doe je dat precies? Sidney Vergouw is betrokken bij de waarneming en imple-

mentatie. Hij vertelt: 'Ik houd me bezig met het uitzenden van de vragenlijsten en de verwerking van de antwoorden die we terug krijgen.' Het was best lastig om met de verschillende organisaties tot één vragenlijst te komen waar iedereen tevreden over was. 'Iedereen heeft wat water bij de wijn moeten doen, zo ook het CBS', aldus Vergouw. 'Zo zijn de vragen met een kwantitatief karakter vervallen. We vragen dus niet meer naar de exacte omzet van een ondernemer, maar we willen alleen maar weten of deze gestegen of gedaald is. Dat scheelt degene die de lijst moet invullen veel uitzoekwerk.'

Wijnadvies

Dat de ondernemer baat heeft bij het COEN-project moet hem nog wel goed worden duidelijk gemaakt, zo realiseert Ron Storm zich. Hij verzorgt de externe communicatie rond COEN. Hij vertelt: 'Communicatie is vergelijkbaar met een wijnadvies. Soms moet je wit adviseren terwijl je gasten dat in eerste instantie misschien helemaal niet willen.' Niet willen? Maar waarom zouden ondernemers deze vernieuwing niet willen? 'Punt is dat ze zich wellicht niet meteen realiseren dat ze beter af zijn nu er nog maar één conjunctuurenquête is. Het CBS is van alle organisaties de uitvoerende instantie en we moeten voorkomen dat wij de zwarte piet krijgen toegespeeld en ondernemers denken: 'Nee hè, daar heb je weer een enquête van het CBS.' We moeten in onze communicatie de nadruk leggen op de lastenverlichting voor ondernemers.'

Ratrace

Dat vindt ook Hans Timmermans, directeur Bedrijfseconomische Statistieken van het CBS en eindverantwoordelijk voor het hele COEN-project. Hij licht toe: 'Het CBS wordt door veel ondernemers gezien als een last. Als ik op een feestje vertel waar ik werk, zeggen mensen meteen: 'O, van jou moet ik al die enquêtes invullen!' Die perceptie moet veranderen. Daarom is COEN ook zo belangrijk voor het

Sidney Vergouw en zijn collega Mylène van den Bersselaar waren nauw betrokken bij de waarneming en implementatie van het COEN-project.

COEN | Conjunctuurenquête Nederland

een samenwerking tussen CBS, de Kamer van Koophandel, EIB, MKB-Nederland en VNO-NCW

CBS. Door COEN kunnen we juist laten zien dat het anders kan, dat het CBS er ook is om de lasten te verlagen.' Niet alleen ten opzichte van de ondernemers is de voortrekkersrol van het CBS belangrijk. 'Door samen te werken met VNO-NCW en MKB Nederland hebben we aan deze organisaties getoond dat we een betrouwbare partner zijn, dat je met ons zaken kunt doen. Wij hopen er op dat deze organisaties dat ook weer zullen communiceren naar hun achterban. Dat namelijk zal ervoor zorgen dat de respons op onze enquêtes groter wordt en dat komt ten goede aan de kwaliteit van de cijfers.'

Leuk spel

De voordelen zijn duidelijk, maar de afgelopen maanden moeten intens zijn geweest voor Timmermans. Kon het CBS deze grote opdracht aan? Hij haalt zijn schouders op. 'Ik heb er nooit wakker van gelegen. Ik heb groot vertrouwen in de mensen die hier werken. De tijdsdruk is groot, maar dat zie ik als een voordeel. Juist daardoor komt er veel onverwachte energie vrij zo is mijn ervaring.' Timmermans kijkt uit naar december, het moment waarop de cijfers bekend worden gemaakt. 'Dan ontstaat er een leuk spel, want er is natuurlijk aardige onderlinge concurrentie tussen diverse partijen die bij COEN betrokken zijn. Welke organisatie gaat welke informatie het eerst communiceren? Het CBS doet overigens niet mee aan de *ratrace*, hoor. Maar het lijkt me mooi om aan de zijlijn te kijken hoe het er aan toegaat.' De komende tijd zal nog spannend worden voor iedereen die betrokken is bij dit project. Timmermans: 'Zeker. Maar als het goed komt, hebben we met z'n allen hier een huzarenstukje geleverd. De gesprekken tussen de bestuurders zijn nooit gescaleerd, we zijn redelijk binnen het budget gebleven en we hebben de klus binnen de tijd geklaard. Dat is ronduit knap te noemen.'

Minder sores voor ondernemingen

Niet alleen de betrokken CBS'ers zijn enthousiast over dit project. Ook Bernard Wientjes, voorzitter en algemeen directeur van VNO-NCW, vindt deze vorm van samenwerking een uitstekend initiatief. 'Ten eerste gaat het om een reductie van 25 procent van de administratieve lasten voor zover het de conjunctuurenquêtes betreft. Ten tweede zorgt het voor minder sores voor ondernemingen.' Het aandeel van het CBS in de totaal door de overheid veroorzaakte lastendruk bedraagt inmiddels minder dan 0,15 procent. Desondanks staat het CBS stevast bij het MKB in de top-10 van ergernis veroorzakende overheidsinstellingen. Wientjes: 'Voorname punt is dat de communicatie van het CBS richting bedrijfsleven over statistiekverplichtingen veel beter kan. Er is nu geen transparantie over welke enquêtes wel of niet verplicht zijn, maar het CBS legt ook onvoldoende het nut en de noodzaak van bedrijfsenquêtes uit. Dat is er wel degelijk en dat erkennen wij ook. Ik waardeer dat het CBS al veel gedaan heeft om de enquêtedruk terug te dringen en daar zeer alert op is.'

Wientjes realiseert zich dat voor het verkrijgen van goede informatie over onze economie het soms onvermijdelijk is dat ondernemingen worden lastig gevallen. 'We hebben alle belang bij goede informatie en prognoses over de ontwikkeling van de economie, over de goede en zwakke kanten. Dat kan niet zonder goede informatievergarig en levering door het CBS. Zo zou het CPB, maar ook menige consultant uit het bedrijfsleven, niks zijn zonder het CBS en de kwaliteit van het CBS als toeleverancier'. Een goed idee van het CBS vindt hij de ontwikkeling van een bedrijvensite en dat bedrijven die gegevens voor het CBS aanleveren benchmarkinformatie teruggeleverd krijgen. 'Op deze manier aan de deelnemers iets direct zichtbaars teruggeven verzacht 'de pijn'.'

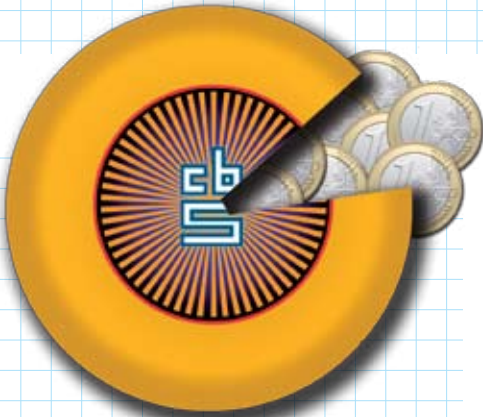
Roos Schlikker

Bernard Wientjes, voorzitter en algemeen directeur VNO-NCW, over het COEN-project: 'Ik waardeer dat het CBS al veel gedaan heeft om de enquêtedruk terug te dringen en daar zeer alert op is.'

4 miljoen Nederlanders eten buiten de deur

Elke dag eten ongeveer vier miljoen Nederlanders één of meer hoofdmaaltijden buiten de deur. Dat aantal zal in de toekomst verder gaan toenemen, zodat de Nederlandse voedselconsumptie buitenshuis binnen tien jaar de omzetgrens van dertig miljard euro gaat doorbreken. Maatschappelijke veranderingen spelen een belangrijke rol in het veranderende eetgedrag. Zo groeit bijvoorbeeld het aantal alleenstaanden in Nederland – en alleenstaanden eten vaker buiten de deur. De grootste groei wordt verwacht in het segment dat zich richt op onderweg eten, terwijl de klassieke horeca minder zal profiteren. Anders gezegd: de bal gehakt wint het van de biefstuk (Bron: Rabobank, EFMI Business School, FoodService Instituut Nederland)

14 procent van het voedingsbudget gaat aan zuivel

Boter, kaas en eieren. Nederland is zó dol op zuivel dat er zelfs een leuk volksspelletje aan is gewijd. Het zuivelaandeel in ons voedingsbudget bedraagt dan ook 14 procent. We besteden het geld vooral aan kaas, melk en boter. Dat is lekker, maar de laatste tijd vooral duur. De voedselprijsstijging van 6,3 procent in mei van dit jaar (de hoogste sinds 2002) is voor een belangrijk deel te wijten aan de hogere prijzen voor zuivelproducten. Melk was in mei 2008 22 procent duurder dan een jaar eerder, kaas en boter 19 procent duurder. (Bron: CBS)

40 procent van onze appels komt uit de Betuwe

2007 was een vruchtbaar jaar in ons land wat appels en peren betreft. In dat jaar werd een recordhoeveelheid van 260 miljoen kilo peren geoogst. Dat is 38 miljoen kilo meer dan in 2006 – heel wat bergen peren bij elkaar. Ook de appels deden het goed: die oogst kwam uit op 391 miljoen kilo, 26 miljoen kilo meer dan in 2006. De Betuwe is Nederlands kampioen appel- en perenproductie: 40 procent van deze vruchten komen uit dit Gelderse gebied. Wie zei er trouwens dat je geen appels met peren kunt vergelijken? (Bron: CBS)

95 liter bier per Nederlander

We drinken met z'n allen steeds minder bier. Dronk de Nederlander van 16 jaar en ouder in 1996 nog gemiddeld 105,7 liter per jaar van het gerstehat, tien jaar later was dit aantal gedaald naar 96,1 liter (ruim één glas per dag). Toch hebben de bierbrouwers geen reden tot klagen, want met de bierproductie gaat het nog steeds crescendo. In 2006 produceerden de Nederlandse bierbrouwerijen bijna 2,7 miljard liter bier; een groei van 20 procent ten opzichte van tien jaar daarvoor. Het grootste deel van die bierplas is echter bestemd voor de export. Vooral de Amerikanen zijn gek op een Hollands biertje.

Ongeveer de helft van de totale export gaat naar de VS. Maar het gaat niet alleen goed met de export van bier, ook de import van het genotmiddel stijgt. Dat komt omdat we steeds meer buitenlands bier drinken – vooral uit België. Sinds 1996 verdubbelde de import van bier ruimschoots naar 400 miljoen liter in 2006. Ruim de helft daarvan halen we uit het bierland bij uitstek, België. Een derde van het geïmporteerde bier was afkomstig van onze oosterburen. Wat je verhaalt, is dus nog steeds lekker. Zelfs de Amerikanen zijn dat met ons eens. (Bron: CBS)

90,3 procent van de personeelsadvertenties op internet

Vacaturesites op internet nemen met een percentage van 90,3 verreweg het grootste deel van de publicatie van personeelsadvertenties voor hun rekening. Dagbladen nemen met 5,9 procent een tweede plaats in, gevolgd door vak- en managementbladen (3,4 procent) en de overige mediatypen (0,5 procent). Dat blijkt uit cijfers van Nielsen Media Research. Nielsen registreerde in het tweede kwartaal van dit jaar bijna 365.000 personeelsadvertenties waarin ruim 413.000 vacatures stonden. Dat is ten opzichte van het tweede kwartaal van 2007 een daling van ruim 3 procent. De grootste afname van het aantal personeelsadvertenties constateert Nielsen bij de dagbladen, maar dat is niet echt voorpaginanieuws voor de kranten.

7,6 procent meer omzet voor supermarkten

Supermarkten in Nederland hebben in de eerste helft van dit jaar 7,6 procent meer omzet geboekt. De omzetsijging is voor het overgrote deel het gevolg van prijsstijgingen, signaleert onderzoeksbureau GfK. Discounters als Aldi, Lidl en Dirk hebben een zware tijd achter de rug: door de economische voorspoed lieten veel klanten de prijsstunters links liggen. Maar door de slechtere economische vooruitzichten weten ze de discounters nu weer goed te vinden. In juli 2008 kwamen 140.000 gezinnen meer hun boodschappen doen bij de Aldi dan in dezelfde maand van 2007. Is het weer tijd voor een nieuwe supermarktoorlog? (Bron: gfk.nl)

30 liter light per persoon

Door de gezondheidstrend blijft de vraag naar light frisdranken en mineraalwater toenemen. Zo dronken Nederlanders in 2007 gemiddeld 30 liter light frisdranken per persoon. Een flinke stijging, want sinds 2000 is het aantal liters light per persoon met bijna driekwart toegenomen. Van bronwater drinken we 22 liter (ook de consumptie daarvan stijgt goed) en van vruchtensappen 27 liter per persoon per jaar (een stabiele afname). Toch blijven suikerhoudende frisdranken met 66 liter het populairst. Hoe zouden die cijfers eigenlijk liggen in sportkantines? (Bron: CBS)

585.000 motorfietsen

Midlifecrisis of efficiënt middel in de strijd tegen de files? Feit is in elk geval dat het Nederlandse motorfietspark de afgelopen 8 jaar met ruim 40 procent is gegroeid. Op 1 januari van dit jaar telde ons land ruim 585.000 motorfietsen. Onder de bezitters voert één leeftijdscategorie de boventoon: sinds 2004 is het motorbezit het hoogst onder veertigers. De cijfers van 2008 zien er tot nu toe florissant uit: in het eerste kwartaal van dit jaar verkochten de motorfietsbedrijven 746 nieuwe motoren meer dan een jaar eerder. Vooral de motorfietsen met een cilinderinhoud tot en met 950 cc waren in trek. De

nieuwverkopen hiervan zijn in het eerste kwartaal van 2008 met 24 procent gestegen ten opzichte van het eerste kwartaal van 2007. De verkopen van de zwaardere motoren waren 4 procent hoger. Zou er overigens een verband zijn tussen de populariteit in de leeftijdsgroep van veertigers en de stijgende populariteit van lichte motoren tot en met 950 cc? Dan zou het aloude sixties-credo 'Born to be wild' maar eens vervangen moeten worden door een andere, wat burgerlijker songtitel uit die periode. 'Our house is a very fine house' van CSN&Y, misschien? (Bron: CBS)

Jan Jonker, voormalig
projectmanager
statistiek bij het
CBS en inmiddels
werkzaam als adviseur
dataproyecten bij DANS
(Data Archiving and
Networked Services).

Digitalisering CBS-archief levert compleet beeld van de 19e en 20e eeuw op

*Een kwart miljoen pagina's komen in digitale vorm
beschikbaar*

De bibliotheek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) voert een ambitieus digitaliseringsproject uit met als doel grote delen van de collectie van het Bureau via het web toegankelijk te maken. Ook veel kwetsbaar en moeilijk te raadplegen materiaal uit het statistische archief van de 20e eeuw wordt opgenomen. De geplande omvang van het project bedraagt een kwart miljoen pagina's. Jan Jonker, voormalig projectmanager statistiek bij het CBS en inmiddels werkzaam als adviseur dataproyecten bij DANS (Data Archiving and Networked Services), vertelt ons iets meer over de actuele stand van zaken.

Het begon allemaal met de digitalisering van de publicaties van de volkstellingen tussen 1795 en 1971. Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van het CBS zette het Bureau in samenwerking met het inmiddels opgeheven Nederlands Instituut voor Wetenschappelijke Informatiediensten (NIWI, voorganger van DANS) de publicaties van de volkstellingen over bijna twee eeuwen op cd-rom en op het web (www.volkstellingen.nl). Die publicaties waren daardoor in de vorm van digitale afbeeldingen gemakkelijk te raadplegen door

een breed publiek. Tevens werden van de volkstelling 1899 alle cijfermatige gegevens (circa tienduizend pagina's papier met ongeveer 7 miljoen gegevens) gedigitaliseerd. Onderzoekers van het CBS, het NIWI en universiteiten analyseerden vervolgens die gegevens en presenteerden hun bevindingen tijdens een drukbezocht symposium in oktober 1999. In de jaren daarna is het grootste deel van de andere volkstellingen beschikbaar gemaakt voor nieuwe analyses, veelal in de vorm van tabellen in Excel.

Honderdduizenden ongepubliceerde tabellen

Op de digitalisering van de volkstellingen komt nu een vervolg. In samenwerking met DANS zullen een aantal bedrijfstellingen (1930–1978) en gedetailleerde gegevens op wijkniveau uit de volkstellingen, woningtellingen en beroepstellingen (1930–1960) worden gedigitaliseerd. Jonker: 'Er liggen bij het CBS nog enkele honderdduizenden ongepubliceerde tabellen van grote historische tellingen zoals de beroeps- en bedrijfstellingen. Het gaat om veelal unieke gegevens die gebruikt kunnen worden voor nieuw onderzoek over de sociaal-economische geschiedenis van Nederland. Een deel van dit omvangrijke materiaal is in

De haring- en zuurwagen van J. Goudeketting bij de Sint Antoniesluis in Amsterdam.

Een van de eerste ritten van de nieuwe tramlijn 25 op de voormalige Noorder Amstellaan in Amsterdam (april 1930).

Man voert in het Vondelpark de mussen (1927).

Meisjes aan het werk in het strijklokaal van de Tweede Openbare Huishoudschool (1953).

gebonden vorm te vinden in de bibliotheek van het CBS. Dit zijn ondermeer uitkomsten van de beroepstelling 1930 en de bedrijfstellingen 1930, 1950 en 1963. De bedrijfstellingen geven naast de volkstellingen een goed beeld van de economische activiteiten in Nederland. Op deze manier ontstaat een compleet beeld in cijfers van de 19e en 20e eeuw. Een ander deel van het materiaal betreft handgeschreven tabellen op transparanten, vellen perkamentachtig papier. Op dit moment worden daarvan de transparanten van de woningtellingen 1947 en 1956 en de Volkstelling 1960 gedigitaliseerd.'

Digitalisering in verschillende stappen

Volgens Jonker is digitalisering van deze bronnen dé weg tot behoud van het materiaal. Tegelijkertijd kunnen de gedetailleerde gegevens pas door digitalisering goed toegankelijk worden voor onderzoekers en andere belangstellenden. Hoe gaat digitalisering van dit materiaal – in totaal ongeveer 250.000 pagina's – in zijn werk? 'De eerste stap is het scannen van het materiaal. Het CBS neemt daarbij het voortouw. Het scannen wordt verricht door het gespecialiseerde bedrijf GMS in Alblas-

serdam. De voorbereidingen daarvoor gebeuren in nauw overleg tussen het CBS, DANS en GMS. Stap twee bestaat uit wat vaak de 'inhoudelijke conversie' wordt genoemd. Dat is het omzetten van de door scannen verkregen digitale afbeeldingen – ook wel images genoemd – in verwerkbare databestanden, tot nu toe meestal in Excel. De bedoeling is om dat te laten doen met behulp van data-entry. Voor de organisatie daarvan zal DANS het voortouw nemen. De presentatie van zowel de digitale afbeeldingen als de bijbehorende verwerkbare bestanden is stap drie. De images moeten met behulp van indexering en een zoekmachine toegankelijk worden gemaakt voor de gebruiker. In een latere fase moeten de databestanden zoekbaar en verder verwerkbaar worden gemaakt.'

Gegevens vanaf de eerste helft van 2009 beschikbaar

Jan Jonker vertelt dat alle digitale gegevens vanaf de eerste helft van 2009 op het web zullen worden geplaatst. 'Daarbij wordt rekening gehouden met verschillende gebruiksdoelen. Zo hebben bijvoorbeeld gebruikers die concrete informatie zoeken een andere optiek dan de gebruikers die nieuwe

analyses met de gedigitaliseerde data willen uitvoeren. Overwogen wordt om daarvoor verschillende webportals in te richten. De gebruikers zullen de gegevens kosteloos kunnen raadplegen, maar moeten er wel rekening mee houden dat de indexering en de zoekfaciliteiten voor de images in het begin nog beperkt zijn. Ook de volgende stappen van het digitaliseringsproces vergen nog veel voorbereiding. Excelbestanden met verwerkbare statistische data zullen daarom wel niet voor 2010 beschikbaar zijn. Dat geldt ook voor de nieuwe webportals.' Voor het scannen van het materiaal heeft het CBS budget ter beschikking gesteld. Een deel van de jaarlijkse bijdrage van DANS aan het CBS voor toegang tot statistische data kan worden aangewend voor data-entry en presentatie van de gegevens. De kosten van het totale project zullen meer dan een half miljoen euro bedragen.

Lobatto's jaarboekje

Naast de bovengenoemde tellingen worden in het ambitieuze project andere veel gebruikte CBS-publicaties uit de collectie gedigitaliseerd. Tot de al gescande publicaties horen de Jaarcijfers van het Koninkrijk der Nederlanden (1881–1967) en het Statistisch Zakboek (1899–1988) en cijfers die gebruikt werden voor het opstellen van de Nationale Rekeningen (sinds de jaren vijftig). De eerste twee

geven een goed statistisch overzicht van de vele onderwerpsgebieden. Die cijfers zullen worden aangevuld door een reeks van historische publicaties uit de 19e eeuw, waaronder Lobatto's jaarboekje (1826–1849) en zijn opvolgers onder titels als 'Statistisch jaarboek' voor het Koninkrijk der Nederlanden.

Het materiaal van historische tellingen dat nu binnenkort wordt gedigitaliseerd is ruim drie maal zo omvangrijk als het materiaal dat in de afgelopen jaren werd gedigitaliseerd. Toch is dit naar alle waarschijnlijkheid niet het laatste project. Jonker: 'Zo willen we nog een grote hoeveelheid gegevens van historische landbouwtellingen en landbouwverslagen uit het CBS-archief digitaliseren. Ook van oudere jaargangen van steekproefonderzoeken is er gedetailleerd materiaal dat nog niet in digitale vorm beschikbaar is. Kortom, er is de komende jaren nog genoeg werk aan de winkel!'

De voortgang van het bovengenoemde project is te volgen op de gezamenlijke website van het CBS en DANS: www.volkstellingen.nl Daar staan ook heel veel gegevens van eerdere projecten.

Miriam van der Sangen, met medewerking van Henk Laloli

Drie modieus geklede, rokende vrouwen aan een tafeltje op een vroege voorjaarsdag in Amsterdam (1938).

Op de digitalisering van de volkstellingen komt nu een vervolg. In samenwerking met DANS zullen een aantal bedrijfstellingen (1930–1978) en gedetailleerde gegevens op wijkniveau uit de volkstellingen, woningtellingen en beroepstellingen (1930–1960) worden gedigitaliseerd. Tot de al gescande publicaties behoren de Jaarcijfers van het Koninkrijk der Nederlanden (1881–1967) en het Statistisch Zakboek (1899–1988).

FRÉ NIEUWENHUIS
is graag thuis, bij zijn
vrouw en dochter
Anne-Fleur van vier.
Hij stemt er zijn
werktijden op af. Ook
houdt hij daarom de
tafeltenniscompetitie
even voor gezien.
Blijven er nog genoeg
hobby's over: de
muziek, het werken
bij de radio en het
voorzitterschap van de
tafeltennisvereniging.

‘Met één druk op de knop cijfers ophoesten kan niet’

Het interview met Fré Nieuwenhuis vindt 's ochtends om acht uur plaats. ‘Dan is het nog lekker stil hier op kantoor,’ legt Fré uit. Hij vindt het prettig om 's morgens in alle rust te beginnen. Bovendien kan hij daardoor 's middags bijtijds weer naar huis. ‘Zo heeft mijn dochter Anne-Fleur (4) ook nog iets aan haar vader.’

Fré is projectadviseur bij de afdeling Energie-investeringsaftrek van SenterNovem in Zwolle. ‘Bedrijven kunnen bij ons investeringen aanmelden die zij doen in energiebesparende bedrijfsmiddelen. Denk aan energieschermen, zonnecollectoren en warmtepompen. Ze komen dan in aanmerking voor belastingaftrek.’ Naast dit werk is Fré zo’n 40 procent van zijn tijd bezig met het aanleveren van allerlei cijfers aan de afdeling en instanties zoals het Ministerie van Economische Zaken en het CBS. ‘Het CBS wil gegevens hebben over de investeringen in bedrijfsmiddelen, zoals vermogens en rendementen van installaties en dergelijke. Op verschillende momenten in het jaar heb ik daarvoor contact met

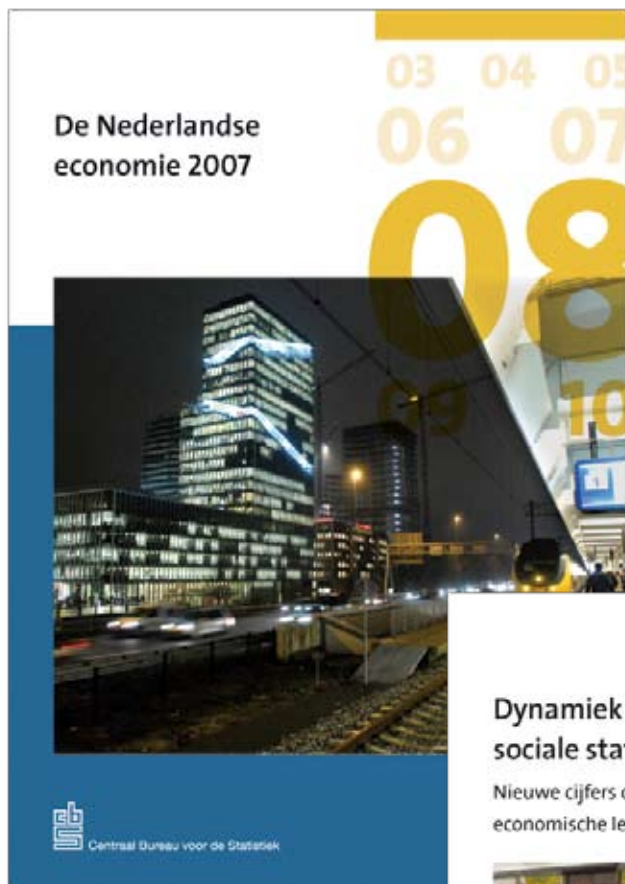
het CBS. Dat verloopt prima. Om zaken te verbeteren zouden we vooral ons eigen systeem moeten optimaliseren, maar dan nog zul je er altijd werk aan hebben. Mensen denken wel ‘ns dat je met één druk op de knop gegevens op kunt hoesten, maar zo werkt het in de praktijk niet. Gelukkig maar, anders kan iedereen het.’ Fré heeft geen speciale affiniteit met cijfers, maar maakt wel graag overzichten voor anderen waarin precies staat wat ze nodig hebben. Zijn

Ik maak graag overzichten waarin precies staat wat men nodig heeft

liefde ligt vooral in de muziek. Hij is een groot fan van de Pet Shop Boys en bezocht al vijf van hun concerten. Regelmatig is hij in de studio’s van Omroep Zwolle te vinden. ‘Ik ben technicus bij de radio. Op zaterdagmiddag hebben we een sportuitzending. Dan zorg ik voor verbindingen met de verslaggevers langs de lijn. Ik bel gasten op zodat ze op tijd in de uitzending komen, draai plaatjes en houd de tijd in de gaten voor de nieuwsberichten.’ Fré combineert deze hobby met het voorzitterschap van de tafeltennisvereniging in Heerde. ‘Een gezellige, kleine vereniging. Ik speel zelf ook. Geen competitie hoor. Dan ben ik alsnog bijna niet thuis!’

Annemieke Bos

recente CBS-publicaties

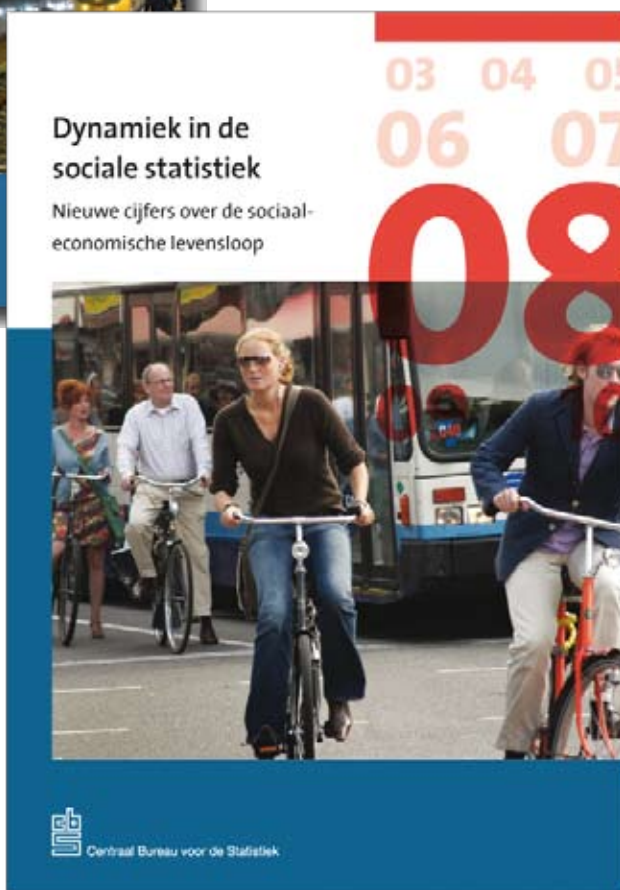

De Nederlandse economie 2007

Hoe staat de Nederlandse economie ervoor? In de reeks 'De Nederlandse economie' geeft het Centraal Bureau voor de Statistiek elk jaar de stand van zaken op het terrein van onder meer de productie, investeringen, handel, consumptie, inflatie en de arbeidsmarkt.

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax: (045) 570 62 68
Kengetal: P-19
ISBN: 978-90-357-2027-5
ISSN: 1386-1042
Prijs: € 16,35 (exclusief administratie- en verzendkosten)

Dynamiek in de sociale statistiek Nieuwe cijfers over de sociaaleconomische levensloop

Deze (elektronische) publicatie bevat de belangrijkste uitkomsten over economische groei, productiestructuur en inzet van arbeid in de Nederlandse provincies over de periode 1995-2005.

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax: (045) 570 62 68
Kengetal: V-59
ISBN: 978-90-357-2017-6
Prijs: € 31,90 (exclusief administratie- en verzendkosten)

Toerisme en recreatie in cijfers 2008

De publicatie 'Toerisme en recreatie in cijfers' geeft een zo compleet mogelijk beeld van toerisme en recreatie in Nederland, van toerisme van Nederlanders in het buitenland en van de internationale positie van Nederland op het terrein van toerisme.

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax: (045) 570 62 68
ISBN: 978-90-357-2047-3
ISSN: 1382-6832
Prijs: € 38,50 (exclusief administratie- en verzendkosten)

Toerisme in Nederland 2007 Het gebruik van logiesaccommodaties

De publicatie 'Het gebruik van logiesaccommodaties' geeft een gedetailleerd en actueel verslag van de ontwikkelingen van het aantal binnen- en buitenlandse bezoekers van Nederland en hun overnachtingen.

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax: (045) 570 62 68
Kengetal: G-77
ISBN: 978-90-357-2037-4
ISSN: 1383-7214
Prijs: € 34,90 (exclusief administratie- en verzendkosten)

